

infànciaaeu-ro-pa

08.14

REVISTA D'UNA XARXA DE REVISTES EUROPEES

L'art i la infància

Sumari

Les arts Infància	3
Treballar l'art: un dret universal i un benefici Joan Parr	4
El lloc de les arts dins el currículum	6-7
Treball intergeneracional	8-9
Valorar l'art creatiu en la infància Colwyn Trevarthen, Helena Rodrigues, Jon-Roar Bjørkvold, Laurent Danon-Boileau i Göran Krantz	10-13
L'art per l'art? Richard Holloway	14-15
Creativitat, usar amb precaució Piero Sacchetto	16-17
Sobre l'art i l'educació Herwig Deweerdt	18
El coratge dels somnis Vea Vecchi	19-21
Transformar la realitat Ana Angélica Albano	22-23
Un lloc per a les arts Wenche Rønning, Lillian Selvik, A. Sofie Skogvold i T. Baade Aalstad	24-26
Només a un clic Elisa Marques i Pedro Sousa	27-28
És fantàstic tenir Assessors Culturals Annika Claesdotter	29
Un currículum per a l'art i l'artesanía Ida Berendsen	30-31
«Focus en... Música a Palestina Reem Jabr i Muna Khleifi	32-34

Editorial

Benvinguts al número 14 d'INFÀNCIA A EUROPA. El tema d'aquest número és l'Art i la Infància, amb Joan Parr, del Consell de les Arts d'Escòcia, com a editora convidada. Hi trobareu, com sempre, informació comparativa de diferents països europeus, aquesta vegada sobre el lloc que ocupen les arts en el currículum infantil; alguns debats sobre el significat i la importància del tema i alguns exemples sobre pràctiques, persones i llocs que treballen les arts en la infància, de Portugal a Suècia, de Noruega a Itàlia, i del Brasil a Palestina. A través d'un panorama global, resulta evident quin és el missatge clau: l'art és important per a tothom, infants i adults; l'art és al cor de l'aprenentatge, de l'educació i de la vida; l'art és un dret de tots els infants.

Actualment, INFÀNCIA A EUROPA es distribueix en la majoria de països de l'Europa Occidental en la majoria de llengües, ja que la revista es publica en la llengua de cada un dels països membres. Estem molt contents que aquest número es publiqui en dos països de l'Europa Central i de l'Est: Polònia i Romania. Desitgem que això sigui el principi d'una relació llarga i duradora, perquè això significa que som veritablement una revista per a la infància i sobre la infància a Europa.

Peter Moss, director

Consell de redacció

Peter Moss

Director d'*Infància a Europa*, publicació d'una xarxa de revistes europees. Peter.Moss@ioe.ac.uk

Irene Balaguer, *Infància*

Rosa Sensat publica cada dos mesos *Infància* i *Infancia*, dedicades a l'educació dels infants entre 0 i 6 anys. www.revistainfancia.org

Bronwen Cohen, *Children in Scotland*

Mensual, *Children in Scotland* conté articles i notícies relacionades amb la infància a Escòcia. www.childrenscotland.org.uk

Ferruccio Cremaschi, *Bambini*

Revista mensual per a professionals de l'educació de 0 i 6 anys, centrada en la investigació científica i les bones pràctiques a Itàlia. www.edizionijunior.it

Annica Grimlund, *Tidningen Förskolan*

Tidningen Förskolan és la revista del sindicat de mestres suecs. Publica deu números l'any. www.forskolan.net

Eva Gruber, *Betrifft Kinder*

Revista mensual sobre les polítiques d'infància i educació a Alemanya. www.verlagdasnetz.de

Perrine Humblet, *Grandir à Bruxelles*

Cada nou mesos, 4.000 còpies gratuïtes per a la Bèlgica francòfona. www.grandirabruelles.be

Stig Lund, *Born & Unge*

Revista setmanal gratuïta per als 50.000 afiliats al sindicat BUPL (Federació Nacional de Mestres de Dinamarca). www.boernogunge.dk

Alexandra Marques, *Cadernos de Educação de Infância*

L'Associação de Profissionais de Educação de Infância publica l'única revista per a mestres d'infantil de Portugal. apei.no.sapo.pt

Teresa Ogrodzinska, *Fundacja Rozwoju Dzieci*

L'ONG Fundació Comenius per al Desenvolupament de la Infància treballa per la igualtat d'oportunitats dels infants de 0 a 10 anys. www.frd.org.pl

Jan Peeters, *Kiddo*

Kiddo, per a professionals del 0-12, es publica vuit cops l'any i es distribueix a Holanda i Flandes. www.kiddo.net

Marie Nicole Rubio, *Le Furet*

Tres cops l'any, *Le Furet* cobreix la franja d'edat 0-6 i es dirigeix a formadors, administradors i coordinadors francesos.

Les arts

Infància

Es diu de Joan Miró que va haver de fer 90 anys per pintar com un infant. El contingut d'aquest número d'INFÀNCIA A EUROPA s'allunya d'aquesta afirmació, i es proposa bàsicament dues idees, que en la nostra realitat d'avui son rellevants, immersos com estem d'esquena a tot allò que no es pugui traduir de manera immediata en quelcom ensenyat i considerat «productiu».

La primera idea força és que en tot moment cal donar la possibilitat als infants d'entrar en relació amb les arts, no per fer artistes sinó simplement per no posar límits a les seves capacitats cognitives, intel·lectuals, emocionals, sensorials..., cal donar-los la possibilitat de conèixer i gaudir del món, del món natural i social del seu temps, de la cultura, de l'art, de les arts d'ara, de sempre –i, per què no, del futur– que ells poden desenvolupar si com a mestres no els posem límits.

La segona idea força és que potenciar els diferents llenguatges artístics és enfortir els elements bàsics dels aprenentatges en totes les àrees possibles del coneixement, científic, tecnològic, etc. Les arts són aquelles accions que els infants, tant si les fan sols com en petit grup, contribueixen a fer-los anar més enllà de la pròpia realitat, a plantejar-se reptes, a descobrir possibilitats i a sorprendre's, a gaudir tant del procés com del resultat.

Els articles recullen diversos punts de vista, influïts per l'òptica de la disciplina des de la qual en parlen, però també influïts per la cultura que sobre el tema hi ha al propi país i per l'experiència, la reflexió i la teoria que han construït observant els infants.

I és en aquest punt que, des d'aquesta plana i coneixent la nostra realitat, considerem que cal fer, i fer-nos, una invitació a prendre una certa distància de la quotidianitat de les nostres escoles bressol i parvularis per pensar què estem oferint als nostres infants, fins a quin punt el nostre treball contribueix a fer realitat els dos punts forts que creiem que contenen les reflexions i experiències d'aquest número d'INFÀNCIA A EUROPA. I també pensar si el que fem és frenar el potencial que tenen tots els llenguatges artístics per al desenvolupament harmònic dels infants. Fins a quin

punt no és el mercat qui marca la pauta d'una idea «infantilista» de la infància i es reproduïxen estereotips típics i tòpics en tot el món de les arts, amb cançonetes, dansetes, *espectacles*, *fitxetes*, uniformes i iguals per a tots, barrant la possibilitat de la creació.

O potser són les orientacions educatives les que avui fomenten una, cada cop més demostrada, falsa dicotomia entre els diferents aprenentatges. L'infant és una persona amb capacitats excepcionals de les quals en desconeixem els límits. Establir unes *orientacions* o unes *competències bàsiques*, –bàsiques en base a què?, en base a qui?, en base a quina idea d'infant, d'escola o d'educació?– és una manera d'establir un referent que, lluny de ser un element estimulant, es converteix en un fre a les potencialitats dels nens i nenes. Tot aprenentatge sobre allò que respon als reptes constants que es plantegen els infants és també una font d'entusiasme, d'alegria, d'optimisme, d'autoestima, imprescindible per

poder seguir tenint interès per continuar aprenent.

Posar les ARTS –amb majúscules– a l'abast dels infants significa que els infants han d'estar acompanyats per professionals competents, amb recursos materials i culturals, però sobretot que han de tenir una gran curiositat i imaginació. Si als infants no se'ls respecta, se'ls descobreix i fa possible tot l'immens potencial de què disposen, dotant-los d'un ambient estimulant al costat d'un mestre capaç d'oferir la cultura de la humanitat, obert a la possibilitat que els infants descobrixin noves cultures, l'únic que l'educació aconseguirà és empobrir les potencialitats que tot infant té des del seu naixement. I, com diu el pedagog italià Loris Malaguzzi en el seu poema «Però el cent existeix», l'infant té cent llenguatges no ens podem permetre, ni com a mestres ni com a administració educativa, robar-li'n noranta nou.

Treballar l'art:

4 un dret universal i un benefici

Joan Parr

L'autora, responsable d'Educació del Consell Escocès de les Arts, és l'editora convidada en aquest número d'INFÀNCIA A EUROPA.

Vaig tenir la sort d'assistir a la conferència de la UNESCO sobre educació artística celebrada a Lisboa el 2006. En aquesta conferència, Ken Robinson, director de Polítiques Educatives del Centre John Paul Getty de Los Angeles, em va explicar la història d'un infant que dibuixava a classe i que, quan la mestra li va preguntar què dibuixava, va contestar «Estic dibuixant Déu». «Molt interessant,» va dir la mestra, «em pensava que ningú no sabia quin aspecte tenia Déu». «De seguida ho sabran», va respondre l'infant. Qualsevol que hagi treballat amb infants tindrà anècdotes similars sobre la connexió de l'art, la creativitat, la seguretat, la investigació, la descoberta, el coneixement i la diversió, una combinació potent tant pel que fa al desenvolupament personal com del grup.

La conferència de la UNESCO va representar un esdeveniment notable per diverses raons. Va ser la primera vegada que el tema de l'educació artística rebia un tractament semblant en l'àmbit internacional, va oferir als delegats l'oportunitat de contemplar una visió global dels temes i les experiències a què s'enfronten els polítics i els professionals dels diferents contextos socials i polítics, i va donar lloc al Full de Ruta per a l'Educació Artística de la UNESCO. El Full de Ruta pren com a punt de partida la Declaració Universal dels Drets Humans i estableix una llista de recomanacions de rellevància internacional. (http://portal.unesco.org/culture/es/ev.php-URL_ID=30335&URL_DO=DO_TOPIC&URL_SECTION=201.html)

Molts dels temes que recull el Full de Ruta es reflecteixen en els articles d'aquesta publicació. Existeix una certa ironia recurrent que val la pena també esmentar. S'articula en els articles de Herwig Deweerdt, Richard Holloway i Colwyn Trevarthen quan ens recorden que «nosaltres, els adults, ens sentim intimidats per l'espontaneïtat dels infants», «que hem consignat el joc a la infantesa... que el geni no és res més que la capacitat de recuperar la infantesa a voluntat», i que «els infants neixen per ser artistes creatius... aquest art intuïtiu és més que un simple joc». Els adults

tenim molt per aprendre dels infants pel que fa a la reconexió del que Helena Rodrigues anomena dins el context de la música «els elements del cos i la ment: fisiològics, racionals, emocionals i espirituals». Quan ens plantejem com desenvolupar un servei d'educació artística per als infants, hem d'entendre que un enfocament «centrat en l'infant» té beneficis per als éssers humans de totes les edats.

El protagonisme de l'art en l'educació i l'aprenentatge és central per a molts col·laboradors d'aquesta publicació. També ho és l'art com a forma de comunicació o llenguatge; Ana Angelica Albano ofereix un clar exemple del Brasil, així com Ida Berendsen de Dinamarca, descrivint el projecte «Ramatisering». La relació entre l'art i la creativitat és un altre tema central. Quan es va demanar a Ken Robinson que definís creativitat, va dir: «La imaginació és la capacitat per al pensament original i la creativitat és la imaginació aplicada». Però alguns dels col·laboradors mostren reserves sobre la «creativitat»: per exemple, Herwig Deweerdt defensa que en lloc de recórrer a paraules com «art» o «creativitat», en el cas dels infants hauríem de parlar simplement de «llenguatge». (Si us interessa

el debat sobre el tema de la creativitat, us recomano que vegeu la publicació recent del Consell Anglès de les Arts, *The rhetorics of creativity: A review of the literature* («La retòrica de la creativitat: una revisió de la literatura») (<http://www.creative-partnerships.com/content/gdocs/rhetorics.pdf>). Aquest informe examina el concepte de creativitat, recollint nou diferents usos del terme, i «estableix una manera original per desenvolupar el ventall i la varietat de teories i enfocaments del concepte».

A Escòcia, com a tot arreu, estem explorant actualment les vies per aconseguir que l'aspiració de desenvolupar el potencial de cada persona jove esdevingui una realitat. Penso que nodrir la creativitat dels joves és essencial per a aquest procés. En un informe per al Ministeri Anglès de la Infància, les Escoles i les Famílies, Paul Roberts escriu sobre aquestes qüestions (http://www.culture.gov.uk/Reference_library/Publications/archive_2006/nurturing_creativity.htm).

En el seu article, Colwyn Trevarthen cita Alfred North Whitehead: «La paradoxa que malmet tantes teories prometedores de l'educació és que la formació que produeix habilitats sigui tan apta per ofegar

l'entusiasme imaginatiu.» Penso que aquí tenim l'oportunitat d'aprendre dels joves, sigui a través de l'ús de la tecnologia en noves maneres de llegir i interpretar, com en l'exemple de Portugal; o a partir de l'oportunitat de seure tranquil·lament al costat d'una bassa profunda amb una estàtua de pedra que mira la superfície de l'aigua, pensant, filosofant (sí, per favor!), com en l'exemple de Noruega.

A Escòcia el currículum pren la forma d'unes directrius més que d'una prescripció i està en procés de ser completament revisat. Hi ha molts elements del nou currículum emergent, «Currículum per a l'Excel·lència» (<http://www.curriculumforexcellencescotland.gov.uk/>), que ofereixen un potencial enorme a l'educació artística. Els documents que s'han publicat fins ara estableixen que l'objectiu de l'educació és «permetre que tots els joves esdevinguin aprenents amb èxit, col·laboradors efectius, ciutadans responsables i individus segurs». Hi ha aspiracions d'enderrocar, entre altres coses, les barreres entre àrees, que els mestres col·laborin més amb altres professionals a les classes i que hi hagi més oportunitats d'aprenentatge a través de l'experiència. L'ús de l'art i la cultura són maneres efectives d'arribar a aquests objectius i, per tant, ara és possible que s'introdueixin en els serveis d'educació formal.

La creativitat no és un terreny exclusiu de les arts. El fonament de la ciència en el Currículum per a l'Excel·lència, per exemple, té unes quantes coses interessants a dir sobre nodrir la curiositat i l'exploració,

components necessaris de la creativitat. Uns quants dels articles d'aquesta publicació, incloent els de Piero Sacchetto, l'estudi de Reggio Emilia sobre el seu projecte de la «llum» i l'exemple danès de Vaerksteadsfag, il·lustren els vincles naturals entre creativitat, ciència i art.

El Consell Escocès de les Arts, en col·laboració amb el govern escocès i set autoritats locals, han explorat un mètode innovador de treball curricular transversal utilitzant equips d'artistes i mestres que ensenyen transversalment a través del currículum. El resultat ha estat que mestres de física treballassin amb ballarins, mestres de matemàtiques treballassin amb fotògrafs, etc. (<http://www.scottisharts.org.uk/1/information/publications/1002034.aspx>).

És famosa la frase d'Einstein, «quan m'examino a mi mateix i els meus mètodes de pensament, arribo a la conclusió que el do de la fantasia ha significat més per a mi que qualsevol altre talent per absorbir el coneixement positiu». El valor dels fets és limitat sense la imaginació; el valor de les teories, fins i tot les provades, és limitat si no poden compartir-se amb altres, i per compartir-les calen paraules, imatges, sons i moviments, és a dir, art –tornem a la qüestió de la comunicació.

El Govern escocès finança actualment tretze projectes «Pioners culturals» a tot el país (<http://www.scotland.gov.uk/Topics/ArtsCulture/CulturalPolicy/workinggroup>).

L'objectiu d'aquests projectes és explorar enfocaments per desenvolupar uns drets i una planificació cultural. Les autoritats locals són les encarregades de dur-los a terme a través de Col·laboracions de Planificació de la Comunitat i se centren en comunitats que tenen poca representació pel que fa a la participació cultural. Un d'aquests projectes es desenvolupa als ajuntaments de Renfrewshire, East Renfrewshire i Inverclyde i està dirigit als infants en edat preescolar, els seus pares, mares i tutors, de zones desfavorides.

Els articles de Noruega i Palestina il·lustren amb contundència la vinculació entre les arts i la identitat local. En les paraules de Ramzi Abu Redwan, la música «cons-

titueix una manera de preservar la pròpia identitat, en una situació d'ocupació on es fa tot per anul·lar-la».

Confio que aquesta publicació ajudarà a fer avançar l'agenda tant en cada un dels països per separat com a escala col·lectiva. Això, juntament amb la conferència prevista per al desembre de 2008 de Children in Scotland (Infància a Escòcia), ens oferirà un mecanisme per compartir les millors pràctiques i experiències i, espero, donar-nos la confiança que estem avançant, amb l'ajuda dels joves, en un mateix camí comú.

Joan Parr es la cap d'Educació del Consell Escocès de les Arts.

Joan.parr@scottisharts.org.uk

El lloc de les arts dins el currículum

6 Les arts en el currículum dels serveis per a la primera infància

Bèlgica No hi ha currículum per als infants de 0-3. El currículum per als infants de 2.5-6 es basa en uns objectius de desenvolupament; les activitats artístiques són eines per aconseguir aquests objectius, però no s'estableixen unes orientacions o uns resultats específics.

Dinamarca: El currículum per a infants de 0-6 inclou la qüestió de les «expressions i els valors culturals». Els serveis haurien d'oferir als infants la possibilitat d'experimentar l'art i la cultura i d'expressar-se estèticament. Això inclou la literatura per a infants, el cinema, la música, la pintura, etc.

França: L'art no s'esmenta en les directrius per a l'etapa 0-3; es fa referència al «despertar», sovint entès en referència a la cultura. Un acord entre els Ministeris de Cultura i d'Afers Socials dona suport a projectes compartits i a la formació dels professionals. Per a l'etapa 2.5-6, les arts no són una prioritat; depèn del mestre.

Irlanda: No existeix un currículum formal per als serveis d'atenció a la infància. El currículum per als infants de 4 a 12 anys abasta 11 temes, incloent les arts visuals, la música i el teatre. També es treballa la dansa en l'educació física, i la poesia dins les àrees del llenguatge del currículum.

Itàlia: No existeix un currículum formal per a l'etapa 0-3, tot i que les activitats artístiques estan força esteses. El nou currículum per a infants de 3 a 6 inclou «Llenguatges, expressió creativa, gest, art, música, multimèdia», amb resultats diversos (per exemple, desenvolupa l'interès per l'audició musical i el gaudi i l'anàlisi d'obres d'art).

Països Baixos: Per als infants de 0-4, l'art depèn de la política de cada servei; el currículum nacional (en procés de desenvolupament) inclou activitats artístiques, però no és obligatori. Un dels objectius principals del currículum de l'escola primària (4-12 anys) es l'educació cultural, incloent l'educació artística.

Polònia: El currículum per a l'etapa 3-6 cobreix quatre objectius; les activitats artístiques són eines per aconseguir aquests objectius, per exemple, fomentar l'interès per l'expressió artística contribueix a l'objectiu de reconeixement i comprensió d'un mateix i del món que ens envolta.

Portugal: No hi ha currículum formal per als infants de 0-3. Una part del currículum per a l'etapa 3-6 tracta sobre l'expressió i la comunicació, i inclou una secció sobre física i arts (teatre, expressió plàstica i musical). L'objectiu que s'indica és «desenvolupar l'expressió i la comunicació utilitzant múltiples llenguatges».

Suècia: «Crear i comunicar a través de diferents formes d'expressió, com la pintura, les cançons i la música, el teatre, el ritme, la dansa i el moviment, així com el llenguatge oral i escrit conforma tant el contingut com el mètode que s'ha d'utilitzar en l'etapa preescolar per fomentar el desenvolupament i l'aprenentatge de l'infant... La tecnologia multimèdia i de la informació pot utilitzar-se en el segon cicle l'educació infantil tant en el desenvolupament com en l'aplicació de processos creatius.» (Currículum per a l'etapa 1-6).

Regne Unit:

Anglaterra: S'ha de fomentar la creativitat dels infants... Cal donar-los oportunitats per explorar i compartir els seus pensaments, idees i sentiments, per exemple, a través d'una varietat d'activitats d'art, de música, de moviment, de dansa, imaginatives i de representació, matemàtiques, i de disseny i tecnologia» (Etapas Fundamentals dels Primers Anys 0-5, de setembre de 2008).

Irlanda del Nord: El currículum per a infants de 0-4 i 4-6 fa referència explícita a les Arts, que inclouen l'art i el disseny, la música i el teatre; el currículum per a 4-6 persegueix la creativitat i els pensadors creatius.

Escòcia: El currículum per a 3-5 inclou el Desenvolupament Expressiu i Estètic, que es refereix a les arts i les activitats culturals (per exemple, pintura, dibuix, cançó, representació) que contribueixen a «expressar i crear idees, sentiments i imaginació».

Gal·les: Els infants haurien de desenvolupar la seva imaginació i la seva creativitat participant «en activitats creatives, imaginatives i expressives d'art, artesanía, disseny, música, dansa i moviment» (Marc per a l'aprenentatge infantil per a l'etapa 3-7).

Formació inicial dels treballadors de l'etapa preescolar

Les arts en la formació inicial dels professionals de la primera infància

Bèlgica (Flandes): Les activitats artístiques són una petita part del currículum per als treballadors de l'atenció infantil. Les activitats artístiques són una part important del currículum per als mestres educadors, tant pel que fa a cursos com a sortides professionals.

Dinamarca: Les arts juguen un paper principal en la formació dels pedagogs. Vegeu l'article d'Ida Berendsen.

França: Les activitats artístiques no estan explícitament incloses en la formació de professionals de l'atenció infantil, però hi ha una formació específica sobre la creativitat i les seves implicacions pedagògiques.

Irlanda: Els cursos per a estudiants que es formen per ser mestres de primària (que treballen amb infants de 4 a 12 anys) inclouen l'adquisició d'habilitats artístiques, teatrals i musicals.

Itàlia: Les activitats artístiques només apareixen de manera marginal en la formació dels professionals de l'atenció a la infància i dels mestres d'escola bressol, però són importants en la formació continuada. Els atelieristes (vegeu l'article de Veà Vecchi), que trobem sobretot en serveis de municipis grans, tenen una formació artística.

Països Baixos: Les activitats artístiques estan incloses en la formació per als treballadors de l'atenció a la infància i els mestres de l'escola primària, però són molt limitades. La possibilitat d'especialització en arts i cultura es pot fer en la formació de postgrau.

Polònia: Els estudiants que es formen per a mestres de preescolar poden especialitzar-se en Educació Artística. Tots els estudiants han d'assistir a un curs de 30 hores d'Educació Artística.

Portugal: Cada universitat dissenya el seu pla d'estudis per als mestres de preescolar; per tant, la formació pot variar d'un lloc a l'altre. En general, les universitats ofereixen només una formació molt general en expressió artística, però les

arts i l'estètica no es consideren com a part del currículum dels mestres. En general, les arts no formen part de la formació d'altres professionals.

Suècia: Cada universitat dissenya el seu pla d'estudis per als mestres de preescolar; per tant, la formació pot variar d'un lloc a l'altre pel que fa, per exemple, a continguts i a obligatorietat. Les diferents universitats ofereixen diferents especialitzacions.

Regne Unit: Els estudiants per a mestres han de demostrar els seus coneixements, comprensió i habilitats pràctiques en l'àrea curricular o els temes que ensenyaran. Alguns cursos ofereixen especialització en art o música.

Pel que fa als professionals de la primera infància, fomentar la «creativitat i les activitats artístiques (Anglaterra) o fomentar la «creativitat des de la primera infància» (Escòcia) és part dels estàndards ocupacionals que han de complir els professionals de l'atenció infantil per adquirir la qualificació professional; la creativitat és «on els infants desenvolupen i comuniquen les seves pròpies idees, a través de l'art, el disseny i la tecnologia, creant objectes, música, dansa i moviment, jocs imaginatius» i els infants «expressen la seva creativitat en totes les àrees d'aprenentatge» (Escòcia). La creativitat és però una petita part de la formació dels professionals de l'atenció a la infància.

Treball intergeneracional

Companyia de Dansa
Intergeneracional.

Els projectes artístics són una manera perfecta de fomentar la interacció intergeneracional, com demostren els següents exemples del Regne Unit.

La companyia de dansa intergeneracional la componen nou ballarins que tenen entre 7 i 66 anys i ofereixen actuacions i tallers, per a persones de totes les edats, amb una gran exigència física i artística, socialment inclusius i divertits. La coreografia és plena d'emoció, humor, honestat i sorpresa i demostra que persones de diferents generacions poden trobar un llenguatge comú a través de la dansa.

Dirigida per la ballarina Cecilia Macfarlane, coneguda per la innovació i la pràctica en la dansa intergeneracional, la companyia va formar-se el gener de 2003 per explorar les diferents maneres en què pensem, sentim i ens movem en edats diferents i les similituds sorprenents que compartim.

Dragon's Tale («El conte del drac»), la seva darrera obra, és una col·laboració amb un trio anomenat Restless Blue que es va presentar al Centre d'Art Warwick per a dos mil infants de 7 anys el febrer de 2007. La peça es va adaptar per incloure més de 200 ballarins de 6 mesos a 86 anys per a una representació a l'Oxford Playhouse que va tenir lloc el març de 2007 dins del primer Festival de Dansa d'Oxford. La companyia original de nou intèrprets i tres músics va tornar a presentar-la al Dorchester Abbey dins del Festival de les Arts de Dorchester el setembre de 2007. El febrer de 2008 es torna a presentar al Teatre Pegasus i el setembre de 2008 farà una gira per les poblacions d'Oxfordshire.

Magic Me

Realitza projectes artístics intergeneracionals des de fa més de 17 anys. Amb seu a Tower Hamlets, a l'est de Londres, treballen anualment amb unes 350 persones de diferents generacions, cultures i ètnies.

El projecte «Jugant amb les possibilitats» va sorgir després d'avaluar el projecte «Punts de vista», que havia tingut un gran èxit. La gent gran del Centre Sundial estava disposada a continuar la relació amb l'escola Oaklands i els mestres volien ampliar la possibilitat d'un projecte intergeneracional amb gent jove. «Jugant amb les possibilitats» comptava amb un grup divers d'estudiants, incloent-ne alguns amb necessitats especials o dificultats escolars.

Des de l'octubre al maig, joves i grans van treballar plegats per dissenyar i

crear joguines i materials educatius per a infants de menys de cinc anys de la llar d'infants de Columbia Market. Un titellaire i un escultor van donar suport al grup en el procés de cercar temes i materials adequats, visitar la llar, i després dissenyar i construir els objectes. La participació en el projecte i el seguiment en un diari era part del treball que els estudiants havien de fer per al curs de Ciutadania del Certificat General d'Educació Secundària. Els professors van percebre un veritable increment en el nivell de confiança, d'habilitat i d'implicació dels estudiants.

Per a més informació vegeu:

www.magicme.co.uk

El projecte «Confiança creixent» Ajuntament de la Ciutat d'Edimburg Equip de Vincles Creatius

Confiança creixent és un projecte finançat per un sistema de loteria que treballa amb deu escoles d'Edimburg des de fa més de tres anys. L'equip de Vincles Creatius de l'Ajuntament d'Edimburg, Art i Aprenentatge, treballa per desenvolupar projectes artístics extraescolars intergeneracionals, un dels quals té lloc a l'escola de primària Royal Mile. Es titula «Puc animar» i en ell un grup d'alumnes entre nou i onze anys es troben cada dimecres a la tarda de 15.30 a 17.30h a la sala d'informàtica de l'escola, on participen en un projecte d'animació dirigit per l'artista d'animació Angeline Ferguson.

Al llarg de vuit setmanes els alumnes aprendran a utilitzar programes d'animació i Photoshop per poder fer les seves pròpies pel·lícules basades en temes d'alimentació, salut i benestar. Els mateixos alumnes acompanyaran després un adult amic o familiar a través dels mateixos processos per ajudar-los i guiar-los perquè facin també la seva pròpia pel·lícula. Les respostes inicials dels alumnes han estat molt positives i demanen que les sessions s'allarguin fins a les 19.30h.

Valorar l'art creatiu en la infància

10

El psicòleg Colwyn Trevarthen i els seus col·legues de Portugal, Noruega, França i Suecia ens presenten l'art com una necessitat humana bàsica i com a base del desenvolupament, l'aprenentatge i la vida.

Els infants neixen per ser artistes creatius en tot el sentit humà –realitzar coses boniques i amb significat compartint la imaginació i els sentiments de l'experiència amb altres persones en una companyonia viva i íntima. Aquest art intuïtiu és més que un simple joc. L'art comunica històries que acolorixen la imaginació i enriqueixen la memòria. Serveix pel desenvolupament de significats en una comunitat tradicional. Les primeres manifestacions de la invenció teatral i músicopoètica en la infància –amb expressions de veu, de gestualitat de les mans, expressions facials i actituds de tot el cos– poden percebre's en les converses entre una mare o un pare afectuosos i un bebè de tan sols uns dies.

Els científics del desenvolupament han estudiat la profunda transformació de l'adult que es converteix en cocreador de cantarelles que són, de fet, diàlegs «protoconversacionals» rítmics que, com demostra el meu col·lega músic Stephen Malloch, tenen «musicalitat comunicativa». Els ha sorprès fins a quin punt els sons i els moviments del bebè i de l'adult poden arribar a ser expressius i interdependents. En pocs mesos, a mesura que el cos i la veu del bebè adquireixen més força i vigor, els seus jocs es fan més elaborats. Els adults gaudeixen captivats de les trapelleres dels infants, es fan bromes els uns als altres i comparteixen melodies i cantarelles que esdevenen petits rituals amb significat artístic. Abans del primer any de vida, un infant amb un acompanyament adient, començarà a voler compartir els temes, les eines, els llibres, els dibuixos, els rituals quotidians, les cançons o danses que les persones que tenen cura d'ell troben pertinents i agradables.

Aquesta recerca joiosa de significat per part de l'infant és el principi del procés intuïtiu natural de l'aprenentatge cultural. Precedeix i fonamenta la comprensió de com parlar i pensar amb paraules. Té un ritme i unes formes emotives que estableixen un pont entre cultures i llenguatges. Jerome Bruner explica que l'escolarització for-

mal, aquesta «cultura de l'educació» que rep tanta importància en els països del «primer món» industrialitzats i altament organitzats, segueix depenent de «comunitats d'aprenents» no gaire diferents, pel que fa a les seves exigències interpersonals, dels grups d'aprenentatge existents fora de l'escola on tots els infants del món aprenen moltes coses que els són útils i valuoses per a les seves vides, en la mesura que treballen, juguen i creen amb companys -infants o adults- també aprenents o mestres.

En la ment humana l'impuls central per a l'aprenentatge –tant en el cas dels bebès com en el dels més intel·ligents dels autors de les contribucions culturals– és el mateix: saber com afrontar i «utilitzar» tot tipus d'experiències, i després aprendre com les anomenen els altres. Els ritmes i les estructures narratives del pensament creatiu en ciència, matemàtica, filosofia i literatura són essencialment els mateixos que els que ajuden un pare o mare i un infant de sis mesos a compartir una cançó. Aquestes composicions simples, que passen de generació en generació, manifesten i utilitzen un

sentit innat del temps, de l'entonació, del moviment i l'emoció, –sense els quals el pensament i l'acció humana són impossibles– i estimulen la memòria, igual que tota obra d'art. Són l'essència intuïtiva de la nostra intel·ligència i el canal de comunicació de tot el que sabem. No és possible cap forma de comunicació humana sense el desig o la necessitat de compartir intencionadament accions, energia, sentiments o estructures narratives producte de la imaginació ajudada pel record d'obres belles. Aquesta necessitat és la que vincula la ciència i l'art i els fa indispensables l'un per a l'altre, també forma part de l'herència natural d'un infant i constitueix la força intuïtiva per al desenvolupament de la comprensió en un món de persones parlants que actuen amb intel·ligència, creen coses i les conserven durant segles.

La veritat d'això és tràgicament visible en el cas d'un infant autista que no pot dominar i seguir els ritmes normals de curiositat perceptiva i activitat motriu, o el de l'infant que ha vist malmès el seu caràcter per la crueltat i la negligència. Aquests infants amb la voluntat i la

capacitat artística malmeses tenen «necessitats especials», necessiten més comprensió, empatia i receptivitat que l'ordinària, suport a la seva afeblida creativitat, que es detectin els motius de les seves conductes particulars, o que es sigui capaç de compartir la inventiva compulsiva d'aquells excepcionalment intel·ligents. Se'ls pot ajudar fàcilment amb teràpies artístiques que utilitzin l'art dramàtic, la música, la dansa o la creació d'histories gràfiques per implicar-los en el plaer primari de la invenció compartida.

Vaig convidar quatre educadors creatius a fer un resum de les seves experiències i creences en referència a la importància de l'art en la vida i l'aprenentatge dels infants. Hi ha dos principis destacats en les seves respostes. En primer lloc, els infants són, per naturalesa, artistes i inventors, poetes i músics. En segon lloc, els infants comprenen més i tenen més idees si actuen i aprenen en companyia d'altres infants o d'adults amb els que congenia. Tots creuen fermament en el paper de les arts per aportar tant plaer com significat a la vida d'un infant, i tots afirmen que compartir la creació artística pot enfortir el jo de l'infant alhora que obre la via per a l'aprenentatge de tot tipus de coneixements i habilitats, incloent els d'una escolarització més racional i formal.

Es fan ressò de les paraules del filòsof Alfred North Whitehead, coautor dels Principia Mathematica, que destaca la creativitat «entusiasta» com a necessària per a l'aprenentatge.

«La paradoxa que malmet tantes teories de l'educació és que la formació que desenvolupa habilitats pot ofegar la imaginació. L'habilitat exigeix repetició mentre que la creativitat imaginativa deriva de l'impuls. Fins a cert punt, cada nou pas en l'adquisició d'habilitats obre noves vies a la imaginació. Però en cada individu, la utilitat de l'educació formal té uns límits. Més enllà d'aquests límits hi ha una degeneració.»

La motivació que guia els infants en la descoberta i la comprensió de l'entorn, és la companyia d'iguals i de tutors experts. La descoberta creativa de significat – art – a través de la creació d'experiència compartida i de «gaudi» és la base del coneixement pràctic més seriós i del treball d'habilitats. La ciència més difícil i la tecnologia més avançada no progressaran ni prosperaran si no es valora en ella mateixa la capacitat creativa del pensament i de les habilitats. Amb tot, l'educació actual està dominada per l'avaluació d'uns objectius preestablerts, referits a una sèrie limitada de capacitats que són les que els governs creuen que la tecnologia i el comerç demanden. Un currículum de formació que exclou o negligeix les arts és com una malaltia cardíaca de l'aprenentatge que escurçarà la vida de la raó i la comprensió.

Colwyn Trevarthen és catedràtic (emèrit) de Psicologia Infantil i Psicobiologia a la Universitat d'Edimburg.
C.trevarthen@ed.ac.uk

La professora Helena Rodrigues és música i ensenya al Departament de Ciències Musicals de la Universitat Nova de Lisboa. És directora artística de la Companyia de Música Teatral, que crea performances amb els infants i les seves famílies (www.musicateatral.com).

«Fer música és una activitat molt atractiva: implica el cos, la ment, el sentit del jo, i la consciència dels altres. Fer música requereix construir canals de comunicació, establir la base per les descobertes, crear canals perquè les emocions creixin i es desenvolupin. És immensament gratificant. Implicar els infants i les seves famílies en experiències de música creativa és una manera de nodrir la intel·ligència, la sensibilitat i l'afecte. És una forma de compartir el procés de créixer i fer que els móns interiors siguin més interessants, amables i divertits; perquè la font fonamental de l'habilitat i la comprensió musicals és la necessitat humana de connectar.

Fer música implica racionalitat, però també emoció i intuïció. Requereix unes habilitats humanes molt bàsiques (com la respiració i altres respostes fisiològiques) i també algunes de molt complexes. Implica

rutines, però també imprevisibilitat i sorpresa. Activa una paleta d'emocions, sentiments i pensaments, molt més rics que els elementals –'content', 'trist', 'enfadat', etc. Estableix connexions entre els elements del cos i la ment: fisiològics, racionals, emocionals i espirituals.

Però, potser, el més important que es pot dir sobre les arts en una societat tan preocupada per la utilitat de les coses, és que no tenen cap utilitat en absolut. No podem explicar la importància de l'art i la música en les nostres vides. Són úniques i la seva importància només pot demostrar-se en l'experiència de cadascú. Limitem-nos a observar l'atenció i el plaer que mostra un bebè quan fem música per a ell. Després d'aquesta experiència, qui gosaria dubtar de la importància de la música en la nostra supervivència?

Un mestre de tota aquesta saviesa és en Francisco, de 4 anys, que, després d'escoltar una obra de Mendelssohn, va xiuxiuejar a l'orella de la seva mare, 'Mama, aquesta música sona com xocolata per a les orelles'. Els infants no estudien filosofia ni fan recerques profundes sobre la necessitat de l'estètica. Senzillament, ho saben.»

Jon-Roar Bjørkvold és catedràtic de Musicologia a la Universitat d'Oslo i autor de *The muse within* («La musa interior»), un llibre molt influent sobre la creativitat musical natural en la primera infància.

«La música de la veu és la porta d'entrada de l'infant a la vida. Els sons de la veu de la mare, els colors de l'entonació, els canvis dinàmics de to, el tempo i el volum, tots fluctuants en ritmes: donen al nadó un primer accés tant a la confirmació del jo com a l'adquisició de la cultura humana en general. És clar que hi ha més coses que els elements 'musicals' del so. El riure, el plor, els somriures i les llàgrimes, l'alegria de les carícies, les abraçades i els petons, les fragàncies de la pell, les puntes dels dits, les ungles i el cabell –tot pertany a la naturalesa holística de la percepció i la comunicació humanes. La cançó de bressol constitueix així una veritable polifonia del cos i l'ànima, el so i la persona. El significat de tota aquesta experiència el recull un mot suahili/bantu, *Ngoma*, que significa timbals/ritmes, dansa i festa, tot alhora, amb una coherència interna tan forta que fa realment impossible aïllar la música dels altres elements. Això ens recorda que la percepció humana és fonamentalment, inherentment, holística.

Profundament arrelat en aquest ampli sentit de l'experiència musical, l'infant s'endinsa després en els reptes i les joies de la cultura amb un capital cultu-

ral innat de cançó i joc com a mitjà poderós de creixement humà i descobriment de la vida. En el joc espontani, però, el més important no és la puresa i la qualitat del cant, sinó més aviat connectar amb el món amb sinceritat i amb precisió. Canto, ergo sumus; Canto, doncs existim!

El mateix significat de «musicalitat» ha de redefinir-se dràsticament en l'educació musical, donant-li una base centrada en el *ngoma*. Massa vegades quedem silenciats per un concepte de música i de musicalitat que cerca la correcció acadèmica en lloc de la franquesa espontània, sons purs en lloc d'un cor pur.

La 'musa interior' de l'infant ha de mantenir-se viva i aquest hauria de ser l'objectiu principal de l'educació musical. I l'ambició és tan essencial com important: podria ajudar a mantenir viva la humanitat al llarg de la vida. Perquè la cançó no és només el primer que trobem quan s'inicia la vida. És també l'últim que perdem quan la vida s'acaba.

«Laurent Danon-Boileau és catedràtic de Lingüística General i Adquisició de Llenguatge a la Universitat de La Sorbonne René Descartes, París. És terapeuta al Centre Alfred Binet, on treballa amb infants amb dificultats de comunicació i llenguatge. S'interessa pel llenguatge i la comunicació tant en la seva dimensió de creació psíquica i poètica com de procés cerebral.

«La parla d'un infant no és una translació barroera a la qual una gramàtica arribarà a donar coherència. És una música a la qual la mímica, la gestualitat i l'entonació aporten ritme. El ressò de les cançons de bressol i dels contes de la mare confereix gradualment una rica organització de la melodia.»

Göran Krantz és fundador de l'Institut de Recerca per a l'Eurítmia i cap de formació en Eurítmia a la Universitat Rudolf Steiner de Jäma, Suècia. El seu treball es centra particularment en la relació entre la música, el llenguatge i el moviment.

«En el moviment de la creativitat el jo pot formar-se a sí mateix. En el flux de la creativitat, el sentiment i l'experiència vital, en diàleg amb el món, esdevenen una realitat significativa. En la creativitat de la infantesa, hi creixen una vitalitat i un compromís per a tota la vida.»

L'art per l'art?

Richard Holloway

L'autor defensa el valor intrínsec de l'art i el joc.

Existeix una vella i interessant distinció entre els significats de la paraula «bé». Alguns béns són el que els filòsofs anomenen «béns instrumentals», perquè són bons per a alguna cosa: les cadires són bones per seure-hi, les forquilles són bones per prendre el menjar. Però alguns béns són senzillament bons en i per sí mateixos: els apreciem per ells mateixos: la bellesa, l'amor, la joia, la diversió. Els filòsofs els anomenen «béns intrínsecs».

He començat així perquè a Escòcia s'ha estat produint recentment un debat sobre les arts i sobre quina seria la millor manera de fer-lo més accessible i valorat. L'art és un bé intrínsec, una cosa bona en sí i per sí, o és un bé instrumental, una cosa que apreciem perquè ofereix el que els polítics anomenen «resultats»? Abans de dedicar més diners a les arts volen saber quin serà el rèdit, quins seran els beneficis per a la societat, com contribuirà a que Escòcia sigui més pròspera o més justa o més atractiva per als turistes. Però als artistes no els agrada gaire que la seva feina es mesuri en aquests termes: ells valoren el que fan perquè pensen que és bo en sí i per sí, no perquè pugui beneficiar la societat d'alguna manera.

En realitat, es tracta d'un debat sense sentit, perquè l'art és òbviament un bé en sí mateix i també un bé per a moltes altres coses. Hi ha un famós quadre escocès de David Allan, de 1775, anomenat *L'origen de la pintura*. S'inspira en una narració de l'historiador romà Plini sobre una jove coríntia que va dibuixar el contorn de l'ombra del seu amant damunt d'una paret abans que ell marxés cap a la guerra, per tal de tenir alguna cosa que li recordés com era quan va marxar, possiblement per no tornar mai més. En fer-ho, ho va fer amb un objectiu; era un bé instrumental, que li servia per recordar-lo; però va acabar esdevenint un bé intrínsec, una cosa bella que valia la pena conservar per sí mateixa.

Aquesta història ens diu moltes coses sobre els éssers humans. Tenim un do per fer coses amb un objectiu, però acabem fent-les per sí mateixes, perquè les troben valuoses per dret propi. Seguim fent cadires per seure-hi, però també les fem boniques, objectes valuosos per sí mateixos.

La clau per comprendre què passa és l'instint humà del joc, de fer coses perquè sí. El drama és que hem consignat el joc a la infantesa i pensem que l'hem d'abandonar quan ens fem grans —a banda dels petits moments de vacances de la realitat que ens permetem de tant en tant. Però amb això ofeguem la nostra creativitat, i quan reprimim la creativitat disminuïm en humanitat. Robert Hughes, el crític d'art, ho ha vist molt clar: «S'ha dit sovint, i amb raó, que el geni no és res més que la capacitat de recuperar la infantesa a voluntat; però això ha d'incloure els terrors i els desitjos de la infantesa, no només la innocència arcàdica.»

Veiem la veritat de tot això quan observem un infant que juga sense consciència de sí mateix, conjurant pobles, misteris, perills, posant en solfa un món de sentit. Els infants són artistes per naturalesa i representen el món amb un llapis i un tros de paper, llançats a fer i crear, repetir i copiar, esclatant amb cançons i melodies. Alguns no perden mai la seva capacitat artística instintiva, malgrat la maquinària de l'educació a la qual els aboquem, que sovint sembla dissenyada precisament per produir una

mena de conformitat entrenada que els lleva la creativitat. Els genis són aquells que resisteixen a la pèrdua de la infantesa a canvi de les conformitats adultes; i continuen extraient aquelles esplendors i sorpreses i confusions davant les quals la resta de nosaltres només podem meravellar-nos.

Per sort, el joc està retornant. Ens adonem que és la cosa més distintivament natural que tenim. I dic natural, en lloc d'humà, perquè sembla que és una característica de tota la creació i no només de la nostra petita part. Si gaudíssim vivint pel pur sense-sentit exuberant de tot plegat, podríem estalviar al planeta el mal que la nostra seriositat abocada al treball li està fent. Probablement és massa tard per a aquells de nosaltres per a qui la infantesa és ja un record llunyà, però no ho hauria de ser per aquells que són infants ara: deixem que facin el seu camí a través de l'escola; deixem que pintin i cantin i ballin; deixem-los somiar i tenir visions. I el més curiós és que si els deixem fer totes aquestes coses, i fer-les amb exuberància, aleshores comencen a funcionar millor també en tota la resta. Vés a saber...

Richard Holloway es el president del Consell Escocès de ls Arts.
Richard.holloway@scottisharts.org.uk

Companyia de Teatre Catherine Wheels

La Companyia de Teatre Catherine Wheels, fundada el 1999, treballa per oferir un teatre dinàmic, fresc i adequat als infants i joves escocesos. La companyia fa gira pel Regne Unit, Irlanda i Canadà i ha dut dues produccions al Broadway novaiorquès. L'espectacle *Lifeboat* («Bot salvavides»), guanyador d'un premi, ha estat convidat a representar-se a l'Òpera de Sydney i serà present al Festival Internacional de les Arts de Nova Zelanda, a Wellington, la primavera de 2008. Catherine Wheels produeix també obres dissenyades específicament per a públic escolar, transformant els vestíbuls de l'escola en espais teatrals íntims, i sorprenent els alumnes a les classes. Les obres es creen a partir de textos, com el de la història de capa i espasa de l'enamorat *Cyrano*, i a partir d'esdeveniments de la vida real, com el de Marjan, el lleó que vivia en l'Afganistan destrossat per la guerra, a *The Lion of Kabul* («El lleó de Kabul»).

www.catherinewheels.co.uk

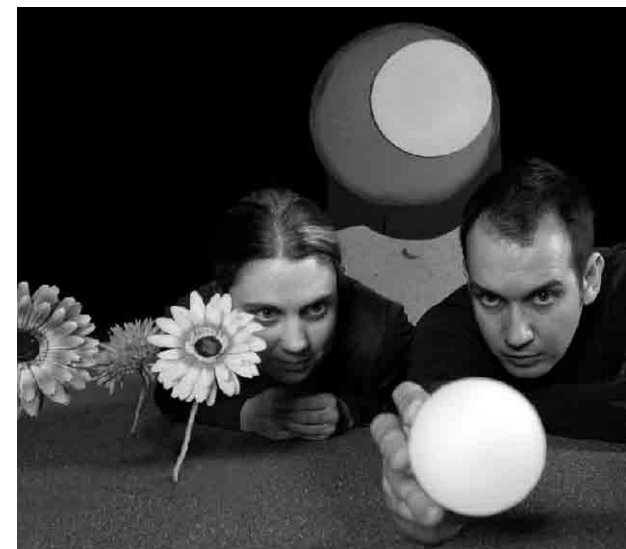
Projecte Starcatchers

Basat actualment en el Centre d'Arts del Nord d'Edimburg (NEAC), *Starcatchers* explora de quina manera els artistes poden treballar amb infants de 0 a 3 anys i les seves famílies o educadors per crear obres de teatre per a aquest grup d'edat. Des de l'octubre de 2006, dos artistes, Andy Manley i Vanessa Rigg, han estat treballant amb grups de la comunitat local per desenvolupar idees que han estat traslladades a instal·lacions teatrals. Fins ara el projecte ha produït dues peces, *Little Light* («Llumeta») i *My House* («Casa meua»). El projecte està essent avaluat per la Dra. Susan Young de la Universitat Exter, i el seu informe examinarà també de quina manera *Starcatchers* i el desenvolupament de la seva feina per al grup 0-3 pot encaixar en un context escocès, del Regne Unit i d'Europa. El febrer de 2007 NEAC va acollir un simposi internacional sobre la creació teatral per a aquest grup d'edat. Sobre els documents del simposi, o per a més informació, contacteu:

rhona@northedinburgharts.co.uk
www.scottisharts.org.uk/1/artsinscotland/drama/projects/starcatchers.aspx

Educació Operística d'Escòcia

Els mesos de maig i juny de 2008, l'equip d'Educació Operística d'Escòcia estarà de gira amb la seva tercera òpera interactiva per a infants de parvulari. Igual que en les produccions prèvies, amb *The Undersea World of Bubble McBea* («El món submarí de la Bombolla McBea») el jove públic farà en un viatge d'exploració en torn del món natural que els envolta. Situat en un context escocès –paisatges rurals, urbans i costaners– l'argument aborda qüestions mediambientals, com la contaminació de l'aigua, la generació d'energia i el reciclatge. A través de cançons, riures, titelles, accions en directe i seqüències animades, es crea un món màgic que transmet un missatge de vital importància per al futur dels nostres ciutadans més joves.

Creativitat, usar amb precaució

16

Piero Sacchetto

L'autor explica la seva preocupació per l'ús que sovint es fa en l'actualitat del mot «creativitat».

Una exposició al Centre de Documentació Raccontinfanzia de Ferrara ens mostra un seguit de descobertes basades en la documentació d'experiències d'infants de cinc anys en parvularis municipals del nord d'Itàlia. Al llarg d'un curs escolar, dues mestres del *Laboratorio delle Arti* del municipi van dedicar-se a fer conèixer als infants imatges, pensaments, llocs –tant reals com imaginaris–, aventurant-se pels carrers de la ciutat, visitant-ne els museus i els palaus. Van abastar un ampli ventall de temes, sense preocupar-se perquè els infants «produïssin», seguint els seus ritmes alhora que proposant-ne d'altres. Sobretot es va intentar construir, intercanviar i compartir pensaments amb els infants, començant per la percepció: observar des de la distància per captar imatges, llums, colors, i mirar de més a prop les formes i les textures.

He triat el subtítol de l'exposició, «Laboratoris d'art i pensament», com a punt de partida per a aquest article. Segons el meu punt de vista, la connexió suggerida aquí entre l'art i el pensament no hauria de subestimar-se ni donar-se per feta, per les raons que intentaré explicar. Existeix encara una tendència generalitzada en les escoles italianes, fins i tot en els parvularis, a confinar l'art, o les arts, o en general els llenguatges no verbals, a un compartiment genèric amb l'etiqueta d'«expressió», on allò que no és acceptable en l'àrea dels estudis seriosos, les disciplines tradicionals, esdevé acceptable.

Aquesta actitud, més o menys acusada segons el cas, acaba, de fet, creant un dualisme perillós: d'una banda, les activitats on predomina el pensament, i de l'altra, les activitats on preval l'expressió, la fantasia i la imaginació. I aquí sorgeix invariablement la paraula «creativitat», aparentment portadora d'un significat inequívoc i compartit, un ingredient bàsic de l'experiència expressiva, capaç de generar-la, nodrir-la i fer-la productiva. Es presumeix que el que generalment es defineixen com a activitats expressives donaran com a resultat un producte que es defineix i es reconeix com a «creatiu». Les activitats expressives generen creativitat i la creativitat dona sentit a les activitats expressives: un context creatiu, una proposta creativa, un tema creatiu i un producte

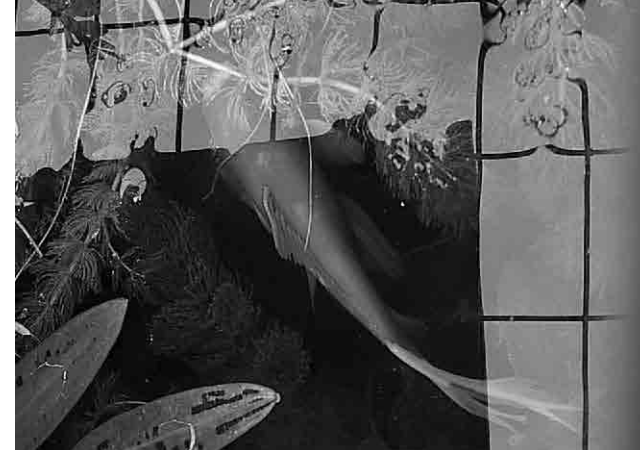
creatiu, tot plegat en una mena de procés circular i que s'autoperpetua.

Hi ha alguna cosa en tot això que no m'acaba de convèncer. En general, penso que hi ha el risc que la creativitat acabi sent massa sovint un concepte «taquigràfic», un d'aquests conceptes que s'utilitzen per sintetitzar, per resumir el procés de raonament, de vegades per necessitat i altres per mandra. I al mateix temps es creu que aquests conceptes tenen un significat propi únic.

Si ens prenem el temps d'observar la capsula conceptual que du l'etiqueta «creativitat», ens adonem dels múltiples significats de la paraula, dels estrats de pensament de què es compona, i que poden desorientar. Així doncs, crec que el concepte de creativitat s'hauria de tractar amb cura, evitant simplificacions que, en lloc de donar sentit a l'experiència, acaben negant-la o distorsionant-la notablement. Per exemple, una d'aquestes implicacions pot donar la impressió i fomentar la idea que la creativitat és quelcom que només s'aplica a les arts. Això pot fer que es passi per alt el paper de la creativitat en la ciència, incloent les formes de treball amb models analògics que els científics han utilitzat sempre i continuen utilitzant en gran part de les seves recerques, experimentacions i sistematitzacions.

En aquest punt es podria obrir tot un debat sobre el paper que juga la ciència no només en el nostre coneixement sinó també en la nostra imaginació: una imaginació que no neix aïlladament sinó que s'ententeix amb el context cultural i social on es desenvolupa. Podria ser que la falta de seguretat que de vegades sentim davant les ciències, o almenys la nostra percepció que en elles hi ha uns límits que ens resulten insuperables, depèn també del fet que no hem estat capaços d'aturar-nos i pensar sobre la nostra manera de pensar i construir (i per tant, crear) pensaments? Ningú no ens n'ha ensenyat. En altres paraules, no se'ns ha donat l'oportunitat d'aplicar el pensament per pensar sobre el pensament mateix.

Tornant al tema de les arts, una altra simplificació possible que ens situa en el camí equivocat és pensar que la creativitat existeix en l'ús dels llenguatges, i no en el pensament que els dirigeix, els organitza i els confereix la seva lògica i els seus efectes. O, de nou, ens suggeriria que la creativitat pot trobar-se en un producte concret i en la seva originalitat. Però si l'originalitat pot certament atribuir-se al creador del producte, també deu alguna cosa a la percepció dels consumidors que tenen el seu propi bagatge cognitiu; és una relació interactiva. Així que

de vegades podem sentir que algunes obres d'art contemporànies, fins i tot les serioses, es defineixen com a «originals», tot i que no en tenen res, d'original.

Tornant al tema de la connexió entre art i pensament, podríem preguntar-nos: Què canviaria en la nostra idea d'art, d'artista i de llenguatges artístics, si traslladéssim l'atenció de la pràctica artística i els productes artístics a la manera particular de mirar el món, la manera de sentir el món i la manera de formar part d'aquest món que l'artista decideix adoptar? El focus de la nostra atenció es traslladarà de les mans, la tècnica, el color i la forma del producte, vers la manera com veiem, i per tant pensem, el món, i com ens pensem nosaltres mateixos en el món.

No es tracta de mirar les mans, la matèria i el pensament com a antagonistes, sinó més aviat, en tot cas, de recórrer el camí que els connecta plenament i sense dreceres, mostrant que són mútuament indispensables. «No és la cola la que fa el collage», ens

advertia Max Ernst. No és només l'expressió el que fa la creativitat, podria afegir jo.

El Centre de Documentació d'Infància a Europa que està desenvolupant la ciutat de Ferrara a la *Instituzione di Servizi Educativi, Scolastici e per le famiglie*, és el resultat d'uns objectius i uns enfocaments compartits per la regió Emilia Romagna, la província i la ciutat de Ferrara, i la Casa Editrice Junior, el soci italià d'INFÀNCIA A EUROPA. S'hi recolliran les aportacions provinents de les experiències educatives i les polítiques dels països de la Unió Europea, amb l'objectiu d'ampliar la consciència de les bones pràctiques en l'educació de la primera infància i en els serveis d'atenció als infants de 0 a 6 anys. El terme «documentació» reflecteix una dimensió important del centre: el de recollir materials de diferents països i posar-los a disposició dels professionals, estudiants i mestres. Però hi ha una altra dimensió igualment important: promoure, enfortir i donar suport a una cultura de la primera infància i dels serveis relacionats amb aquesta.

Piero Sacchetto és director pedagògic dels Serveis Educatius i Familiars de Ferrara.
sacchetto.istruzione@comune.fe.it

Sobre l'art i l'educació

Herwig Deweerdt

L'autor defensa que, en el cas dels infants, en lloc d'usar paraules com «art» o «creatiu», hauriem de parlar simplement de «llenguatge».

L'art no té la finalitat d'ensenyar res a la raça humana. L'art simplement és. Les raons per les quals l'artista crea són variades: des de la idea romàntica de «l'impuls irremissible» a l'observació calculada «que neix de la necessitat econòmica». De vegades com a reflexió sobre sí mateix i el món que l'envolta, d'altres com a recerca d'un món imaginari o, per què no, per pur plaer.

Igual que els artistes, els infants són creadors. Doneu-los un tros de paper i un llapis i començaran a fer gargots. Els adults, ens sentim intimidats per l'espontaneïtat dels infants. Potser intentem redescobrir en l'infant un element del nostre propi paradís perdut de fantasia lliure i impuls creatiu desenfrenat.

Totes les persones, infants i adults, tenen alguna forma de capacitat artística dins seu. Tots sabem cantar, ballar, interpretar, escriure poesia, en major o menor grau. Però anomenar «art» al resultat d'aquestes activitats, que poden tenir públic o no, és un error; l'art pertany a l'àmbit dels adults, que són capaços de convèncer altres adults que un producte no és cap futilesa sinó que és art! Altres termes que s'usen actualment sonen també buits o eufemístics, per exemple «creativitat»; evoca associacions amb cursos d'ornamentació floral o macramé. Com diu Piero Sacchetto: No em parlem de creativitat. El simple fet de sentir aquesta paraula significa que ja no tinc ganes de gaudir.

En lloc de fer malabars amb paraules com «art» o «creatiu», en el cas dels infants hauriem de parlar simplement de «llenguatge». Fins i tot quan dibuixa línies i cercles, pinta amb pintura de dits, enganxa, estripa, fa fang, balla, canta i juga, l'infant està descobrint i desenvolupant el seu propi llenguatge amb un doble significat: aprendre alguna cosa sobre sí mateix, i descobrir vies de comunicació amb els altres.

Un bon exemple d'això és el teatre. Tots els infants actuen. Amb nines i óssos, en capses de cartró o sota la taula. Ell es converteix en el pare, ella en la mare o, per què no, ella en el pare i ell en la mare. Els infants s'hi impliquen amb entusiasme, amb la seva pròpia dramàtica i amb uns codis teatrals clars. Quan els infants practiquen aquest «art», quan s'expressen a través de les seves actuacions i els seus gargots, estan aprenent a coordinar l'ull i la mà, a utilitzar habilitats de motricitat fina, a negociar qui és el pare i qui és la mare i si el pare ha d'ajudar a netejar. No és ridícul ni insignificant. De fet, és força fascinant.

Quina és la relació entre l'educació i l'art? Igual que l'artista dona forma al món, l'educador vol contribuir a donar forma a l'infant i al món en el qual viurà aquest infant.

I aquest desig no pot ser més que una opinió sobre com ha de ser aquest món. O com hauria de ser. Un món dur, on t'has de defensar tu sol i fer-te camí a cops de colze. O un món on donar via lliure a les teves emocions. Un món on mires de tenir cura dels altres. O un món on l'èxit és del més productiu. O un món on els vells són considerats biblioteques d'experiència.

És precisament per això que l'educació és política, en el sentit ampli. I per això l'art és tan «útil» en l'educació. Perquè mostra que els estàndards són discutibles i que el debat sobre aquests estàndards, sobre el món que volem, esdevé aleshores possible i també essencial.

Herwig Deweerdt és actor, narrador, director i escriptor.

Herwig.derweerd@telenet.be

El coratge dels somnis

Vea Vecchi

L'autora presenta la història, els fonaments i les contribucions a l'aprenentatge dels tallers de Reggio Emilia, un municipi del nord d'Itàlia amb uns serveis infantils famosos al món sencer als quals vam dedicar el número 6 d'INFÀNCIA A EUROPA.

El naixement del taller

Com es veuran modificats els processos d'ensenyament i aprenentatge si la cultura de l'escola acull els llenguatges poètics i la dimensió estètica com a elements importants en la creació de coneixement? Aquesta hipòtesi potser us fa somriure, perquè s'allunya molt de la realitat quotidiana. Però és precisament aquesta hipòtesi irreverent la que s'ha desenvolupat en part en els serveis infantils de Reggio Emilia.

A finals de la dècada de 1960, quan Loris Malaguzzi va pensar per primera vegada a introduir un taller, o estudi artístic, dirigit per un mestre que és un artista qualificat, no era del tot conscient de l'abast del canvi que suposaria en l'estancat sistema educatiu oficial, ni de la importància i la novetat del seu pla. Malaguzzi va escollir somiar una escola diferent, on els infants i els mestres podrien expressar-se a través de llenguatges i tècniques que normalment estan reservats per a situacions privades i especialitzades. Introduir el taller va ser una elecció agosarada i revolucionària, que va ser criticada perquè era cara, i encara ho és. Molts experts i administradors van pensar que no tenia en compte els problemes reals de l'educació.

Però Malaguzzi va tenir el coratge dels somnis. Creia en els llenguatges poètics, com les arts visuals, la dansa, la música, la poesia, la literatura, l'arquitectura i el disseny. Els reconeixia la capacitat d'anar per endavant del seu temps i de capturar l'essència i la naturalesa més profunda de les coses. Els llenguatges poètics poden unir allò racional, allò imaginari i allò emocional, facilitant un aprenentatge més ric i més complet. La poesia és present en cada llenguatge o disciplina, fins i tot en els més distants de l'experiència artística com la química, la física o l'enginyeria.

Per a mi, un dels trets definitoris de la pedagogia de Reggio Emilia és la consciència de la importància primordial de la poètica i l'estètica, de la seva presència transversal en tots els llenguatges, i de la seva importància per connectar processos de pensament. Una de les tasques principals del taller és donar una forma concreta a aquestes idees. Crec que els llenguatges poètics –juntament amb l'ètica– són la base de totes les formes d'educació, a més de ser una salvaguarda contra el deteriorament cultural i social que ens aboca a situacions d'abús i violència.

La contribució del taller

El taller mai no ha estat un lloc especialitzat i aïllat dins l'entorn quotidià de l'aprenentatge, ni el mestre/artista (l'atelierista) ha estat considerat només un especialista en arts visuals; sempre hem estat conscients que com més es cultiva un llenguatge i com més madura, més pot relacionar-se amb altres llenguatges.

A Reggio Emilia, el taller ha fet contribucions tangibles a l'educació, per exemple, en l'atenció atorgada a la

Safates preparades pels infants

importància de l'entorn escolar –qualitat arquitectònica– tant interior com exterior. Però voldria parlar aquí sobre els efectes menys visibles, que no per això són menys fonamentals.

En la meva tasca amb infants i mestres, sempre m'he centrat més en el procés de construir l'obra d'art que en el producte acabat. Intentaré explicar el meu enfocament amb una petita llista: penso que un subjecte mai no hauria de ser analitzat des d'un únic punt de vista; que la importància d'un color rau sobretot en les tonalitats; que la intensitat i el to de la llum tendeixen a canviar radicalment

el context en què té lloc l'observació; que la tècnica esdevé també un llenguatge, i que el cos i els seus gestos passen a formar-ne part; que els sentits són processats immediatament pel cervell i que han d'estar constantment actius; que el gràfic és un llenguatge més complex i complet del que se sol creure...

I podria continuar, però l'important és que si aquesta llista s'aborda de manera poètica, aquestes proposicions poden conformar una base cultural i educativa no només per als llenguatges expressius, sinó que poden també contribuir a crear i millorar la qualitat de tots els altres llenguatges de la infantesa, ajudant a mantenir la meravella i l'emoció que produeix l'aprenentatge.

Posaré un exemple sobre el color. Un color no és un color si no té una identitat expressiva: «El taronja és un color que riu», diu un nen de tres anys mentre pinta. Si una mestra es commou quan contempla el famós quadre Blu Klein de Yves Klein, li resultarà més senzill reconèixer la mateixa emoció en un infant de tres anys que, en pintar sobre un cavallet, quan la primera pinzellada de blau regalima paper avall, crida emocionat: «Mira, mira aquest blau com s'inventa ell mateix!»

Un regalim de blau que corre pel paper fent camins inesperats: la contribució del taller és potser senzillament això, aconseguir comprendre la poesia dels colors i deixar que ens commogui alhora que a l'infant, i no pensar que és insignificant.

Què passa normalment a les escoles? Els colors s'ordenen en grups bàsics, i no es presta atenció als tons dels colors –que formen la família dels grocs, o dels blaus o d'altres colors–, tan variats en lluminositat, dimensions, substància, consistència i textura. Es dona als infants una informació simplificada, sense interès ni sorpresa, se'ls presenten categories bàsiques on s'empresona la vitalitat extraordinària i subversiva dels colors.

Tots naixem amb un sentit perceptiu refinat pel que fa al color. Però es pot perdre fàcilment en una cultura superficial i apressada que menyscaba la sorpresa,

els interessos i les emocions, amb una educació de la qual s'ha eliminat tota estètica: l'estètica de les actituds, la intel·ligència perceptiva, el temps, que junts evolucionen vers la raó i les emocions.

Intensitat i empatia

El que em sembla especialment nociu per a l'educació dels infants és suggerir que facin coses amb actituds superficials i amb una relació insuficient amb el subjecte, sovint estandarditzada i purament formal. Això dona lloc a un funcionament poc significatiu i a un ensenyament mecànic, sense emoció, gratificació o intensitat. Per a mi, la intensitat de la relació és potser la qualitat més important que ofereix el món de l'art, un antídote contra la indiferència, enemiga de l'aprenentatge.

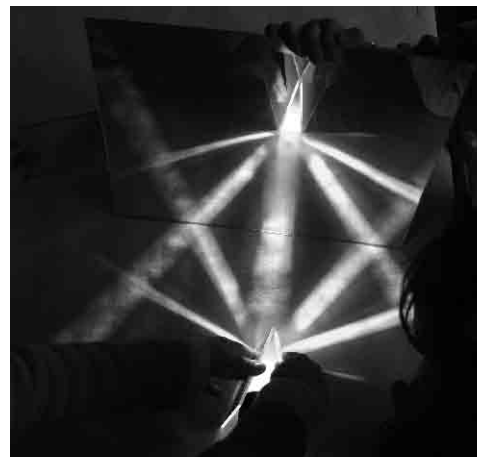
Per naturalesa, els infants s'acosten a les coses amb un fort sentit d'empatia. Si respectem l'empatia com a quelcom important per a l'aprenentatge, l'educació hauria d'entrenar i nodrir un coneixement que no s'afanyés a segregar el món en categories de pensament més o menys rígides. En lloc d'això, l'educació hauria de cercar les connexions, les aliances i la solidaritat entre les diferents categories i llenguatges o entre les diferents àrees d'aprenentatge. Aquest enfocament es transforma fàcilment en una actitud de cura i atenció envers totes les coses, incloent l'entorn en el qual vivim.

Treballar amb la llum

Un dels motius per triar la llum com a tema central de treball en el taller que es va inaugurar recentment en el nou Centre Internacional Loris Malaguzzi a Reggio Emilia va ser l'atractiu general que té. Com a part d'un projecte sobre la llum, supervisat pel centre, un grup d'infants de quatre i cinc anys van desenvolupar un experiment a l'escola sobre els reflexos de la llum amb miralls de diverses formes i mides i amb unes quantes llanternes. Amb inclinacions diferents els miralls produïen imatges de llum fascinants:

Flors de llum

Raig de llum

Caterina: Estem fent uns reflexos molt interessants.

Alice: Com teranyines.

Arianna: Com flors de llum.

Mentre els infants fan quadros de llum, parlen i prenen consciència de les relacions entre la mida dels miralls, la distància del punt de llum, l'angle del mirall i el reflex.

Rossella: Em sembla que si poso un mirall aquí, passa alguna cosa.

Arianna: S'interrompen els rajos.

Rossella: Estem fent unes proves... potser descobrirem diferències... o altres composicions...

Michele: Necessitem molta tranquil·litat i silenci... perquè és una feina difícil... és una feina d'experts...

Les coses es compliquen quan apareix la idea d'oferir als amics puzzles de llum i s'intenta fer, per exemple, una gran X de llum. Abans de donar el puzzle als seus amics, han de trobar les posicions correctes dels miralls i dels punts de llum. Fan moltes proves, però no semblen trobar la solució.

Samuel: Ha d'haver-hi algun error en el disseny... deixeu-m'ho mirar... ja ho veig, la forma dels miralls no serveix... provem amb només dos miralls.

Però els infants saben que han de perseverar, i a la llarga aconseguen trobar una solució acceptable. Quan el problema d'aquest exemple es va donar a un grup de pares i mestres, tampoc no els va resultar fàcil trobar la solució.

L'entorn digital

El taller ha utilitzat propostes originals en un altre sector: l'entorn digital. Altra vegada, el taller ha volgut experimentar, donar als infants la possibilitat d'una aproximació diferent i creativa a l'entorn digital. Al principi, es tractava sobretot de treballar amb programes IT que utilitzen normalment els adults i modificar l'escàner de manera que es poguessin escanejar també objectes tridimensionals. Després es van afegir altres eines per complementar: llapis òptics, càmeres digitals, petites càmeres de vídeo i videoprojectors, que projecten escenografies grans i fantàstiques a les parets. Totes aquestes eines del món digital, amb altres tècniques més tradicionals, estimulen el treball de grup, on intervien el joc, la descoberta, la virtualitat i la realitat. Però sobretot és important que aquests nous instruments estiguin a l'abast dels infants i que ells els puguin manipular i explorar.

Així doncs, es fa realitat un somni, similar a la direcció! I un cop més és al taller on s'inventen maneres poc comunes de permetre que els infants visquin noves aventures de pensament i expressivitat. Però es segueixen utilitzant llapis, bolígrafs, fang, filferro, paper i cartó, tisores i cola, guix i ceràmica, que continuen sent eines meravellosos per resoldre problemes, per a la concentració i la perseverança.

Documentar els processos

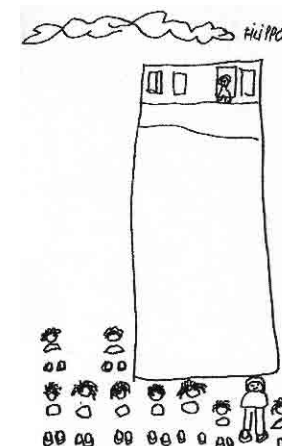
El taller també és important per documentar els processos pels quals es creen productes mitjançant diversos llenguatges. L'ús d'aquesta documentació permet una millor reflexió i avaluació. A continuació presentem un exemple del tresor amagat de la investigació que es construeix a partir de la quotidianitat de cada centre infantil, escoltant les estratègies dels infants. És part d'un projecte amb infants de cinc anys, centrat en l'anàlisi d'un grup de persones.

Un suggeriment important que es pot fer als infants és que representin el mateix tema des de diferents punts de vista. En aquest cas, es van definir dos punts de vista: el grup de persones vist des de l'alçada d'un infant, i després des d'un punt menys habitual: des de dalt d'un edifici. El mestre no va entendre d'entrada el dibuix que li va mostrar Filippo, i va demanar una explicació dels espais buits que hi havia entre les persones. «Vaig dir que des de dalt només es veuen els caps de les persones, els peus i les panxes de les mames que esperen un bebè, però no sabia com dibuixar-ho. He deixat els espais buits per les parts que no es veuen perquè encara que no es vegin, ocupen un espai.» Després es va poder confirmar que la solució adoptada per Filippo havia estat usada per altres infants que havien de representar situacions similars des d'aquesta perspectiva.

«El taller com a espai impertinent»

Aquesta és la definició de taller de Loris Malaguzzi. Per a mi, manté l'esperança de l'aprenentatge i el coneixement, on l'esforç, el gaudi, la irreverència i l'alegria poden conviure. La tasca del taller és oferir un lloc així. La tasca del sistema educatiu, que no és senzilla, és acollir i animar una cultura impertinent.

Vea Vecchi és atelierista, responsable de les exposicions, publicacions i tallers de Reggio Children. info@reggiochildren.it

Gent vista des de dalt
(Filippo, edat 5.3).

Transformar la realitat

Ana Angélica Albano

L'autora reflexiona sobre la importància de l'art com a llenguatge i sobre com una bona educació artística el revela i el manté.

El riu que corria per darrere de casa nostra era
la imatge d'una serp de vidre
que es corbava rere la casa.

Després, va passar un home i va dir:
La corba que el riu fa darrere de la vostra casa
s'anomena meandre.

Va deixar de ser la imatge d'una serp de vidre
que es corbava rere la casa.

Era un meandre.

Penso que el nom empobreix la imatge.

Manoel de Barros

El llenguatge de l'art

El fet d'haver estat convidada a donar diverses conferències i tallers per a mestres d'infantil m'ha dut a centrar-me en els conceptes que aquests educadors tenen sobre la infància i l'art i sobre la possibilitat de transformar l'enfocament de l'aprenentatge incloent-hi la poesia i l'educació artística. Tot plegat va sorgir de la meua convicció que els artistes i els poetes tenen molt a dir a aquells que treballen amb els més petits. Recuperen en l'educació allò que l'infant encara no ha perdut: la capacitat d'imaginar serps de vidre dibuixant corbes rere la casa...

L'enfocament del mestre és molt més important que els recursos materials. El que determina la pràctica del mestre és la seva «estètica personal», que no només té a veure amb el que li agrada o valora o troba bonic, sinó també amb la manera com fa

les coses. Cada moviment, gest i decisió està íntimament connectat amb l'estètica de cada persona, que, igual que una empremta digital, deixa una marca única en tot el que toca. Amb tot, al revés que amb les empremtes digitals, que són permanents, l'estètica personal pot evolucionar amb l'educació.

Quan fan un curs d'art, els mestres sovint volen trucs que els ajudin a planificar activitats; tracten l'escola com un lloc per al consum de receptes, i no per a la creació de coneixements. El primer pas, doncs, és fer-los comprendre que l'art és un llenguatge, una forma de comunicació que diu el que les paraules no són capaces de dir. Les línies, els colors, les formes i les textures són un alfabet, un dels primers que usa l'infant per comunicar. Fins i tot podem dir que és la seva primera escriptura, perquè tots els infants dibuixen: el pal a la sorra, la pedra al terra, el pinzell al paper –l'infant que juga deixa una marca, crea jocs i explica històries. Amb tot, quan creixen, la majoria d'infants afirmen que no saben dibuixar; un llenguatge que és tan natural en la infància s'atrofia. Es tracta d'una part inevitable del desenvolupament?

En atorgar poca atenció a la seva pròpia educació estètica, els mestres accepten senzillament que la capacitat per al dibuix és una cosa que es perd, o només reservada a aquells que tenen talent. Creuen també que l'art és sempre una activitat cara, un luxe i no una necessitat. Seguint el poema de Manoel de Barros, podem preguntar-nos: quan les serps de vidre es fonen i són substituïdes per meandres, s'enduen part del món de la imaginació?

L'educació artística

L'educació artística no és una mera transmissió d'informació, ni depèn del talent. Requereix coneixement, una planificació adequada i coherència. Ha de ser un exercici diari, no confinat a uns dies especials o a estones de temps lliure. Requereix una atenció al nivell de desenvolupament intel·lectual i emocional de cada infant, per proposar una activitat apropiada.

En els meus tallers, els mestres comenten que, al llarg de la seva educació anterior, han tingut poques oportunitats d'expressar les seves idees a través del

El projecte Sementinha o l'escola sota el mango

És un servei per als infants fora del sistema d'educació formal. El 2001, el projecte es va presentar a Santo Andre, un districte industrial de Sao Paulo, on hi havia dos mil infants de quatre a sis anys que no estaven escolaritzats. Les activitats incloïen tallers creatius i «maletes d'històries viatgeres», maletes plenes de llibres per a infants. Però la descoberta més important entre totes les activitats va ser la creació de petits tallers d'art on els infants podien treballar autònomament, escollint lliurement els materials i els temes de treball.

Els educadors van quedar fascinats per la riquesa d'idees dels infants. Una altra sorpresa va ser la capacitat dels infants de mantenir els tallers en bones condicions. En lloc de dirigir el treball, l'equip d'educadors es van convertir en observadors i col·laboradors atents, ajudant els infants en els seus esforços per realitzar els seus propis projectes. Els mateixos educadors no havien experimentat mai tanta riquesa d'opcions; estaven fascinats, però no del tot convençuts sobre el potencial dels infants. La clau va ser la confiança; confiar en els processos dels altres, en la seva capacitat d'utilitzar els materials d'una manera responsable i donar forma a l'invisible, expressant a través de les imatges el que les paraules no podrien transmetre mai.

El nostre objectiu ha estat animar els infants a explicar les seves històries mitjançant els dibuixos, demostrant que el dibuix els connecta amb el seu món interior d'imatges i històries. Una nena de cinc anys va dir: «M'agrada dibuixar perquè quan dibuixo el cor em bateja». Díficilment trobaríem una manera millor per descriure de quina manera l'emoció d'expressar idees connecta el cor i la ment.

llenguatge visual. S'adonen de la importància d'experimentar amb diferents materials i tècniques. Comprenen, però, que una tècnica és només un mitjà, mai un fi en si mateix.

La curiositat juvenil que du a deixar marques prové de la necessitat d'exercitar la capacitat d'aprendre coses, d'expressar les descobertes i explicar històries. Molt més que tècniques i materials, els infants necessiten experiències significatives. No només una àmplia varietat d'experiències, no coses noves constantment, sinó seqüències coherents d'activitats, presentades de manera que permetin als infants aprofundir en la seva comprensió i construir coneixements significatius. La riquesa de les imatges expressada en els dibuixos i les pintures depèn tant de la quantitat com de la qualitat de les experiències a què els infants han estat exposats, a més del clima de confiança i de la possibilitat de compartir que el mestre ofereix durant les activitats.

Una visita al parc, una història o un somni poden donar lloc a una sèrie d'activitats relacionades. En un passeig, els infants poden observar els colors, les textures, els sons i les olors del món que

els envolta, i recollir-ne espècimens. Portats a la classe, aquests materials poden possibilitar l'aprofundiment en l'experiència sensorial, l'intercanvi d'observacions i la creació de narratives diferents (o simbòliques). Més tard, els infants podran seguir ampliant les seves descobertes investigant en llibres, llegint poemes, explicant històries i veient pel·lícules. Els dibuixos i pintures que resultin d'aquest procés revelaran la riquesa de les experiències que han viscut.

Les activitats d'exploració del món exterior, com visitar un parc, són tan importants com les que exploren el món interior dels infants, com parlar sobre un somni, recordar un esdeveniment especial, un poema, o un conte preferit. El mestre ha de descobrir i escoltar amb atenció les diferents perspectives i desitjos dels infants. No importa si els dibuixos són bonics o no; el que importa és que tinguin sentit, que traslladin les dimensions i colors del somni de l'infant que els ha creat. El dibuix, com la poesia, serà llavors el resultat d'una manera particular de mirar les coses. Requereix una voluntat de sotmetre's a l'experiència, perquè la màgia de l'art és que «mostra que la realitat pot transformar-se, dominar-se i esdevenir alguna cosa amb la qual es pot jugar».

Ana Angélica Albano és catedràtica de la Facultat d'Educació de la Universitat Estatal de Campinas (UNICAMP), Brasil

Un lloc per a les arts

24

Wenche Rønning, Lillian Selvik, Anne Sofie Skogvold i Torunn Baade Aalstad

L'article mostra com una petita comunitat de Noruega utilitza l'entorn local per estimular les arts

Educar tenint en compte el lloc on es viu ha estat un principi important de l'educació a Noruega. Les escoles i les comunitats locals treballen juntes en molts aspectes, i les escoles utilitzen l'entorn com un marc educatiu important i significatiu. Els continguts d'aquestes activitats de col·laboració són diversos, però sempre han inclòs l'art i altres expressions culturals, sobretot perquè l'escola i les seves instal·lacions es considera una institució cultural important per a la comunitat, especialment en zones rurals on rarament hi ha altres centres culturals.

L'aprenentatge sobre el lloc on es viu té uns objectius educatius. Però en les comunitats rurals, ajuda també a crear un fort sentiment d'identitat local en els infants i els fa adonar-se de les oportunitats que els pot brindar la seva comunitat. L'art i els projectes culturals relacionats amb el lloc on es viu ofereixen també oportunitats perquè els habitants de la zona es trobin i gaudeixin de l'art, la cultura i l'entorn. A continuació presentem un exemple de la manera com l'art i l'educació sobre l'entorn s'uneixen en una comunitat rural, Steigen, un municipi del nord de Noruega.

Steigen

El paisatge de Steigen és poderós i estimulant. Molts artistes decideixen viure-hi i treballar-hi. El municipi té també un important patrimoni cultural i varies relíquies de temps antics, des de l'edat del ferro.

El municipi compta actualment amb quatre escoles (per a infants de 6 a 16 anys), i totes col·laboren estretament amb l'escola de cultura de Steigen. És una escola finançada per l'Estat, l'Ajuntament i els estudiants o les seves famílies, i ofereix educació en música, art, dansa i teatre. Els mestres d'aquesta escola són sovint

artistes, mestres de l'escola obligatòria, o treballadors municipals.

La història dels projectes artístics i culturals a Steigen és llarga, i juguen un paper important en l'escolaritat obligatòria. Els mestres, tant de l'escola de cultura com de l'escola obligatòria, cooperen per definir el marc d'aquests projectes. El municipi no compta amb unes instal·lacions dissenyades específicament per produir o presentar art, sinó que les representacions o exposicions es realitzen a l'aire lliure, en la natura, o en centres sanitaris, esglésies o escoles. Hem realitzat teatre víking en emplaçaments històrics, produccions teatrals a la vora del mar o al bosc, escenes sobre la llibertat a Batterie Dietl, una fortalesa dels temps de guerra, hem muntat musicals i actuacions de circ en els gimnasos de les escoles, i hem celebrat exposicions d'art a botigues locals, centres de salut o a l'exterior, en els magnífics paisatges.

La Motxilla Cultural és un sistema nacional que garanteix un accés equitatiu a tot tipus d'art i de cultura per tot el país. Ha ofert oportunitats molt estimulants per seguir connectant el principi de l'educació local i les arts.

Permet convidar artistes professionals d'un ampli ventall de formes artístiques, tant locals com de fora de Steigen, perquè ensenyin art a les escoles obligatòries i a l'escola de la cultura. El desenvolupament local de la Motxilla Cultural posa l'èmfasi en que les experiències dels alumnes i el seu afany per expressar-se siguin sempre el centre, i que el procés sigui tan important com el producte final. Volem implicar els alumnes en tot el procés, des de la planificació fins al producte final.

Granja d'Art i Cultura Skjelstad

Utilitzem la natura, els negocis locals i la indústria, la vida cultural, el teatre i el cinema, els incidents que ocorren en l'entorn proper, com a punts de partida i inspiració per treballar les arts en les nostres comunitats. La Granja d'Art i Cultura Skjelstad de Lillian Selvik és una d'aquestes fonts d'inspiració i és un espai on els infants i els joves poden expressar-se a través de diverses formes artístiques.

La Lillian és la propietària i directora de la granja, i va treballar durant molts anys

amb infants l'art i el teatre a l'escola de cultura de Steigen. Disseny i dirigeix projectes culturals a la granja, treballant sempre en una estreta relació amb infants i joves. Els tracta seriosament, té en compte els seus punts de vista i els permet ser els actors principals. És ferma i clara sobre la mena de caos que aquests projectes poden comportar, i busca vies productives a través d'aquest caos per acabar lligant tots els caps i fer possible un bon projecte.

El projecte principal de la granja es diu «Del mar al bosc». Permet que l'ésser humà trobi l'art com a part integral de la natura. A partir d'aquest projecte bàsic, es desenvolupen nous projectes, alguns com a part de la Motxilla Cultural i de l'escola de cultura de Steigen.

La col·laboració amb l'artista local Thor Arne Losnedahl és una part important del treball de la granja. Ha fet totes les escultures que hi ha. La seva expressió artística i la seva manera d'acostar-se a l'art i a la natura encaixen molt bé amb l'objectiu i els mètodes de la granja.

Durant l'estiu de 2004 es va dur a terme un projecte anomenat «La granja dels contes de fades». Es va condicionar l'estable amb parets fetes de tela, i a la sala principal s'hi va instal·lar una exposició amb pintures, gravats i artesanía. Perquè l'exposició resultés atractiva per als infants, vam fer forats a les parets, i a través d'aquests espells la gent, joves i grans, podien veure figures de contes de fades a les altres estances de la granja.

Cada estiu se celebren diverses exposicions temàtiques de diferents artistes a la galeria i un seguit d'activitats a l'exterior.

«A l'aire lliure» és un recorregut experimental d'art i fantasia. Aquest recorregut artístic serpenteja des del mar, a través d'un bosc espès de pícees, on es visiten uns punts de guaita, abans de tornar.

Volem que els nostres projectes arribin a la comunitat perquè visquin i perquè en neixin de nous. El projecte Michaelmas, dut a terme en col·laboració amb l'escola de cultura de Steigen, va reunir 500 persones a la granja. Les diferents activitats incloïen cantar, dibuixar, una visita al bosc amb lectura de poesia i impressions artístiques, i la creació de música i ritmes a través d'objectes diversos.

El recorregut pel bosc ofereix l'oportunitat de participar activament en l'art i la natura. A la vora del bosc hi ha una escultura d'un ant. Utilitzant aquest espai del bosc vam desenvolupar el projecte «Ant-Ant», on els infants van realitzar escultures d'ants, màscares d'ants i teatre sobre ants.

Mentrestant, a la zona que envolta l'escultura de la guineu, uns grups de teatre van explicar històries sobre la guineu i van cantar cançons sobre guineus.

Les escultures de Thor Arne s'adapten a l'entorn i ofereixen impressions molt variades en les diferents estacions.

Un estany profund amb una escultura de pedra ens dona l'oportunitat de seure tranquil·lament a mirar la superfície de l'aigua, pensar i filosofar.

Torunn Baade Aalstad és el cap d'estudis de l'escola de la cultura de Steigen.

Lillian Selvik és artista i propietària de la granja de la cultura Skjelstad

Anne Sofie Skogvold va ser cap d'estudis a Steigen, i ara treballa com a investigadora a l'Institut de Recerca de Nordland

Wenche Rønning és investigadora a l'Institut de Recerca de Nordland.

Wenche.Roenning@nforsk.no.

Capses niu

Vam posar diverses capses niu, i a l'estiu és ple d'ocells diversos que ens regalen una música fantàstica. Aprenem a escoltar el silenci. Com es pot entendre el silenci si no s'ha experimentat mai?

Observem la natura, experimentem plegats, parlem sobre el mar, sobre les muntanyes, una manera fantàstica de centrar-nos en l'entorn i treballar-lo.

«L'ocell ha volat» és un enorme niu amb tres grans ous. Qui els ha deixat? Què sentim quan deixem o quan ens deixen?

Ser un cocodril a l'hivern té avantatges i desavantatges. Podem experimentar com se sent el cocodril amb el fred i a partir del que veiem desenvolupar projectes sobre el clima i l'entorn.

Només a un clic

Elisa Marques i Pedro Sousa

Els autors mostren com Internet pot modificar l'educació i donar als infants accés a recursos artístics

Tecnologies – Per a què?

En els darrers anys, les noves Tecnologies de la Informació i la Comunicació han adquirit una importància especial en l'educació a Portugal. Però malgrat la gran quantitat de projectes educatius innovadors, segueixen existint molts mites:

- els nous mitjans resoldran els problemes educatius, aportant canvis importants en el sistema actual.
- el simple fet d'assegurar l'accés als nous mitjans garanteix que s'utilitzen amb èxit en l'educació.
- els nous mitjans són una eina «especial» que només s'utilitza en unes activitats d'aprenentatge concretes.

Aquests mites són molt deterministes. Però la tecnologia no determina la societat, ni la societat la tecnologia. El canvi i la innovació depenen d'unes relacions complexes entre la tecnologia i l'ús que en fa la societat, i més específicament les escoles. Així doncs, no n'hi ha prou de tenir accés a diferents tecnologies; el més important és saber com utilitzar-les. Els cossos educatius han de repensar les pràctiques, sobretot pel que fa a continguts i estratègies.

Què ha canviat realment en l'ensenyament i l'aprenentatge com a resposta a la creixent presència de les noves tecnologies a les escoles? O estem intentant construir una societat de la informació i el coneixement amb els mateixos recursos intel·lectuals amb què es va construir la societat industrial, ara fa dos-cents anys? La presència de les noves tecnologies a les escoles pot considerar-se una innovació en l'ensenyament, però sovint es tracten com a meres màquines per escriure i escoltar, jugar i comunicar, sense cap canvi en les pràctiques o en les coses que

s'han d'aprendre. Els mitjans són nous, però l'aprenentatge és antic i desfasat. Si ens centrem en l'aprenentatge en l'àmbit de les arts, és evident que les noves tecnologies només han aportat canvis menors en les pràctiques educatives. Les visites on line a museus funcionen com una forma d'aprendre a mirar i a veure d'una manera nova? O són les mateixes pràctiques de sempre, en forma de visites guiades amb la idea de posar el coneixement a l'abast dels estudiants, que assumim que són receptors passius?

La dimensió cultural en l'intercanvi de coneixement

El projecte DiaLugares que dirigeix la Facultat de Ciència i Tecnologia de la Universitat Nova de Lisboa és un exemple de com les noves tecnologies poden modificar les pràctiques d'ensenyament en el món de les arts. L'objectiu principal del projecte és aconseguir que el públic –infants, joves i adults– llegeixin i interpretin la dimensió cultural de diversos llocs públics d'una ciutat, en aquest cas museus, centres culturals, parcs, jardins i espais de la ciutat d'Almada, prop de Lisboa.

La ciutat és com un llibre que pot llegir-se de moltes maneres, com un repte perquè cadascú miri més enllà a partir del desenvolupament de competències en diversos àmbits: ciències i tecnologies, educació, arts i cultura. Aquests àmbits es consideren processos integrats, i qüestionen la fragmentació habitual del coneixement per abastar el patrimoni de la ciutat d'una manera holística.

DiaLugares: el coneixement en diàleg

Es van establir col·laboracions amb agents locals, incloent mestres de totes les etapes i curadors de museus. Es va analitzar cada lloc per temes i conceptes, per exemple: orígens, desenvolupament i posició cultural dins la ciutat; funcions, ús i valor (estètic, artístic i econòmic); qualitats (color, forma, composició, ritme, perspectiva, textura); història; vistes i sons. Aquests continguts es van desenvolupar d'acord amb tres dimensions:

Contemplació/fruïció

que obre la possibilitat que els estudiants tinguin un diàleg amb la seva empatia, les seves intuïcions i experiències;

Experimentació/creació

que porta al coneixement d'alguns codis específics de diferents àmbits i de l'ús de diferents mitjans expressius per representar idees;

Reflexió/interpretació

per reconèixer la necessitat de desenvolupar la integració dels nous coneixements en diverses àrees, com les arts plàstiques, la literatura, la dansa, les ciències naturals, les matemàtiques, i desenvolupar així un sentit crític d'apreciació del món.

Un peu aquí, un altre allà

L'objectiu del projecte és distanciar-se de la «descripció oficial» de cada lloc, i permetre així que es reinventi a partir de

l'experiència i el coneixement. Es convida els participants a crear continguts a Internet utilitzant diverses eines, per exemple textos escrits, música, pintura, i compartir-los amb el món. A través d'aquest material d'Internet, tothom que accedeix al lloc web pot saber com és la ciutat d'Almada; i passant de l'espai físic a l'espai digital, l'usuari pot realitzar diverses activitats relacionades amb diferents tipus de coneixement. En aquest context, presentem algunes activitats desenvolupades per infants en el terreny de les arts plàstiques:

FORMES, COLORS I LÍNIES

Utilitzant una tècnica mixta (pintar i enganxar), els infants poden experimentar amb el ritme, el cromatisme, la composició, l'expressivitat i el moviment.

QUI SÓC?

Un joc de fragmentar i recompondre imatges. L'objectiu és l'observació d'una imatge, en global i en les parts que la componen.

ESPAI DE MEMÒRIA

Aquest joc ajuda els infants a adquirir idees sobre el temps i l'espai. Poden observar els estadis de la vida d'un artista, les diferents obres creades al llarg de la seva carrera i els canvis d'estil.

QUÈ + SAPS + PREGUNTES

Un joc que permet aprendre vocabulari i, alhora, permet que es mostrin unes imatges on es demana la resposta correcta.

PERDUT FINS QUE EM TROBI

Aquest joc permet als infants exercitar diferents àrees semàntiques a través de la correlació d'imatges.

Algunes conclusions

Aquestes activitats lúdiques i la invitació a contribuir al lloc web s'adopten com a estratègia educativa, que en alguns usuaris despertarà el desig d'aprendre sobre els objectes i els espais de la ciutat. Almada va servir com a «pilot» perquè els ciutadans aprenguessin a descriure, analitzar, interpretar i reflexionar sobre objectes i espais, centrats en les arts visuals, però sense ignorar altres disciplines i respectant la interconnexió del coneixement. A través del treball realitzat amb 2.500 subjectes, 1.500 dels quals tenien entre 4 i 12 anys, va ser possible aplicar conceptes i tècniques de les arts i dissipar alguns mites sobre les estratègies que cal adoptar quan s'utilitzen noves tecnologies com a mediadores i facilitadores de l'accés a l'aprenentatge. Les nostres conclusions sobre quines coses haurien de ser objecte de reflexió per part de la comunitat educativa són les següents:

Les noves Tecnologies de la Informació i la Comunicació com a mediadores del context:

Internet no hauria de considerar-se només com un recurs instrumental; únicament té sentit si s'experimenta en contextos interactius a partir d'activitats significatives que s'han de dissenyar perquè responguin a uns criteris concrets.

Mobilitat física i digital: l'educació interactiva hauria de combinar els espais físics i digitals amb conceptes relacionats amb l'art o altres esferes del coneixement, en una lògica complementària de mètodes i contextos.

Estratègies educatives: els subjectes haurien de considerar-se productors d'informació i aprenents, no només consumidors de continguts.

Els continguts en l'art: aprendre art com a procés de comunicació ha d'entendre's com un sistema de símbols, centrat en múltiples formes de llegir i qüestionar el món.

Models per formar educadors: els educadors han de desenvolupar habilitats tant en les noves TIC com en àrees artístiques, i fer-ho en un context de treball a través de la reflexió sobre la pràctica. El desenvolupament d'un projecte de treball autònom comporta una alteració de la pràctica educativa.

Elisa Marques (emm@fct.unl.pt) i **Pedro Sousa** (pas@fct.unl.pt) treballen a la Facultat de Ciència i Tecnologia de la Universitat Nova de Lisboa.

És fantàstic tenir Assessors Culturals

Annika Claesdotter

L'autora visita l'Equip d'assessors culturals, que ofereix inspiració, eines i recolzament a mestres d'educació infantil a Halmstad, Suècia.

L'Equip d'assessors culturals, fundat el 2005, treballa per a totes les escoles municipals d'educació infantil de Halmstad. «Utilitza metodologies d'educació infantil amb eines culturals», diu Maria Sandström, una de les quatre pedagogues culturals (kulturpedagog) de l'equip. En aquesta feina posa en funcionament tota la seva experiència com a mestra d'educació infantil, ballarina, música i mestra de teatre.

A l'escola bressol Tomtebo, la mestra, Mona Severinsson, està impacient per començar i narrar més històries orals sense llibres, donant als infants l'oportunitat de crear les seves pròpies històries. «Ens calia una mica d'ajuda, inspiració i impuls. Per això 'Explicar i representar històries' semblava un títol estimulants quan vam haver de triar el tema de treball amb un pedagog cultural per aquest trimestre. És fantàstic que existeixi un equip de pedagogs que fan d'assessors culturals; uns educadors que saben més que nosaltres vénen a visitar-nos i ens inspiren tant a nosaltres com als infants.»

En la seva primera visita a un centre, Maria Sandström només es troba amb l'equip de mestres. Tenen alguna petició o alguna idea especial? Treballen algun tema concret o tenen algun objectiu específic? Aleshores adapta la seva aportació basant-se en les respostes. Si hi ha infants que tenen el suec com a segona llengua, aleshores la narració és una eina fantàstica, diu. «La formació lingüística és una prioritat a Halmstad. Les narracions donen als infants la possibilitat de desenvolupar el llenguatge des de dins, perquè activen els sentiments. Aleshores, el llenguatge sorgeix de manera natural.» Les històries permeten als infants tenir una millor comprensió i empatia vers les situacions, els pensaments i els sentiments dels altres. «Vull mostrar als infants el món màgic de la fantasia i unir-hi la música, la dansa i el teatre. Es tracta d'intentar-ho, no sempre aconseguir implicar els infants, però també tens dret a no sortir-te'n de vegades.

La idea que hi ha rere l'equip d'assessors culturals és ajudar els mestres d'educació infantil a desenvolupar tècniques i donar-los les eines i el suport necessaris per començar a canviar els seus mètodes de treball. Sobretot s'utilitzen materials que ja són a l'escola o que es tenen a l'abast, diu Maria Sandström. «Vull deixar la meva empremta perquè altres puguin continuar i seguir difonent els meus mètodes de treball quan jo marxo. La meua visita no hauria de ser només una experiència per als infants.»

Cada matí, els pedagogs culturals es reuneixen abans de marxar cap a les diferents escoles. «Treballar en equip és un enorme avantatge. Ens tenim els uns als altres per intercanviar pensaments i idees. Si treballes sol com a pedagog cultural en una zona, corres el risc que les escoles t'acabin 'engolint' i acabis sent un mestre suplent», diu Maria Sandström. Prioritzen els centres de

zones perifèriques, allunyades de biblioteques i altres institucions culturals. Els que ja han tingut pedagogs culturals abans pot ser que hagin d'esperar. Però molts centres disposen d'un assessor cultural cada curs acadèmic.

Pot ser que les escoles demanin compartir les diverses àrees de competències que l'equip d'assessors culturals pot oferir: art i disseny, música i ritme, dansa, joc i moviment, expressió corporal, narració i representació d'històries. «Tots junts o individualment podem muntar tallers i assessoraments per a equips de mestres. Volem que tinguin més competència en les diferents formes d'expressió de la cultura, que la cultura esdevingui part de les activitats quotidianes.»

Annika Claesdotter és periodista de Tidningen Förskolan, la revista del Sindicat dels Mestres de Suècia. annika.claesdotter@lararforbundet.se

Un currículum per a l'art i l'artesanía

30

Ida Berendsen

L'autora explica la importància que es dona a les activitats estètiques en l'educació dels pedagogs danesos

L'educació dels pedagogs

A Dinamarca posem un èmfasi especial en la formació de la personalitat i la comprensió de la democràcia, tant en els centres de la primera infància com en l'educació dels pedagogs que hi treballen; pensem que els infants i els estudiants desenvolupen tots dos aspectes quan participen en activitats «creatives». L'educació dels pedagogs es basa en dues tradicions. La primera prové de les idees polítiques i pedagògiques de la Il·lustració, que van influir Hedwig Bagger i Anna Wulff, els quals van obrir la primera llar d'infants a Dinamarca basada en les teories de Friedrich Fröbel. Els mètodes pedagògics no es limitaven a una atenció passiva als infants, sinó que també els donaven la possibilitat de jugar, cantar, fer música i moviment, així com dibuixar i pintar, amb tot l'aprenentatge que aquestes activitats comportaven. La segona tradició, plantejada per la psicòloga infantil danesa Sofie Ribbjerg (1886-1981), neix de les teories de Rousseau. Es basava en la psicologia del desenvolupament infantil, i posava l'èmfasi en les activitats creatives i el seu paper en la formació de la personalitat de l'individu.

Les investigacions de Stig Brostrøm suggereixen que les dues tradicions –l'aprenentatge formal i l'enfocament creatiu i individual– són sovint el punt de partida per a l'elecció d'activitats en els centres danesos d'avui. Aquestes tradicions també es trobaven en el currículum de l'educació del pedagog, fins a la nova legislació de 2007. El goig ha estat un tema clau durant anys. El goig de crear era essencial, com ho era el sentit estètic, els valors i la qualitat, i les tècniques i habilitats artístiques, artesanes i expressives. L'educació del pedagog incloïa una assignatura especial, *værkstedsfag* –que podria traduir-se més o menys per activitats de taller–, que no existeix en altres carreres a Dinamarca.

***Værkstedsfag*, una combinació d'artesanía i ciència**

Værkstedsfag no té a veure amb cap disciplina acadèmica clàssica. Consta d'elements com la fusteria, la costura i les arts visuals, i s'associa a disciplines de l'àmbit de les humanitats com història de l'art, filosofia, antropologia, semàntica, comunicació i mitjans de comunicació. Tradicionalment, en aquesta àrea s'ha posat l'accent en donar als infants l'oportunitat d'expressar-se, d'experimentar i d'abordar les seves pròpies experiències, propiciant així un desenvolupament global del caràcter (la «persona com un tot»), una perspectiva crítica i, finalment, crear una societat nova i millor.

Paral·lelament a aquestes idees modernistes, s'ha donat importància a l'art abstracte expressiu, que es troba en els dibuixos espontanis i en l'anomenat art primitiu dels infants. Aquest captura l'expressió humana original, i comunica espontàniament amb tothom, tingui la qualificació artística i cultural que tingui.

Globalització i canvis en les assignatures

La globalització i el canvi en els mètodes de comunicació dels temps postmoderns han qüestionat el concepte d'ésser humà creatiu. Parlem sobre «el llarg adéu a l'art», un adéu a l'artista com a geni diví a favor de l'art com a mètode en les organitzacions quotidianes. El modernisme o l'emancipació ja no són essencials en l'educació dels pedagogs, sinó més aviat la lluita postmoderna sobre el poder de la definició i la

comunicació dins el context d'un mercat global. Ja no ens cal lluitar contra les autoritats per la llibertat, ja que la llibertat ha esdevingut una condició per al desenvolupament personal. A la vida, no es tracta només de triar les opcions adequades, sinó de triar un «jo» entre molts possibles «jos».

Les noves recerques d'Anna Maj Nielsen (Universitat d'Aarhus), Kirsten Drotner (Universitat del Sud de Dinamarca) i altres, han canviat la nostra manera d'entendre l'enfocament artístic a la tasca creativa:

- «La producció estètica no és només recerca experimental, és un examen de la realitat;
- Els processos estètics són processos d'aprenentatge;
- La producció estètica no és només goig i plaer, sinó una contribució a un desenvolupament personal reflexiu.

Ja no intentem cercar la veritat en l'expressió artística. En lloc d'això, cerquem experiències i coneixements basats en els nostres sentits. Creem artefactes que podem examinar i amb els quals ens podem relacionar dins un context social i cultural. La creativitat ha passat de formar part del nostre desenvolupament personal a formar part de la formació de la nostra identitat social i cultural.

Pràctiques al *Københavns Pædagogseminarium*

Al *Københavns Pædagogseminarium* (Facultat de Pedagogia de Copenhaguen),

hem dividit les activitats d'Artesania i Tallers en tres temes: fusteria, ceràmica i dibuix/pintura. En fusteria treballem amb materials durs com la fusta, el metall i la pedra; en arts visuals, amb el dibuix i la pintura, l'art gràfic i els mitjans digitals d'expressió; i en ceràmica, amb materials plàstics. Els mètodes experimentals i artístics, on el joc és l'ingredient clau, són bàsics a les classes quan creem productes com escultures, pintures i estris d'ús pràctic o per plaer.

Les activitats d'Artesania i Tallers, que van començar el 2007 després de la nova legislació que revisava l'educació dels pedagogs, s'han combinat amb les ciències generals en la nova llicenciatura de Pedagogia. La nova assignatura –*værksted*, natur og teknik (artesanía, natura i tecnologia)– se centra en experimentar, explorar i expressar la natura, la pintura i els objectes; val 30 dels 210 crèdits que calen per completar la carrera. L'objectiu és que els pedagogs esdevinguin millors en la creació d'espais on els infants puguin realitzar el seu potencial a partir de l'encontre amb la natura i les arts. L'assignatura se centra en la utilització d'aspectes creatius i experimentals de l'artesanía, l'art, la ciència i la tecnologia. Els pedagogs han de prendre consciència dels diferents mitjans d'expressió, per desenvolupar la seva capacitat de ser creatius i curiosos, i per investigar i crear nous mètodes didàctics. Amb aquesta nova assignatura, hem passat de ser creatius en el sentit físic i actiu del terme, a ser creatius en el sentit innovador del terme.

Un programa d'ensenyament que va esdevenir una nova pràctica

Un programa d'ensenyament en la nova educació podria ser el següent. Com a part de l'educació bàsica, els estudiants treballen les tècniques formals de l'expressió visual, per exemple, mètodes d'observació: veure i dibuixar i pintar les seves impressions visuals.

Un cop els estudiants han adquirit coneixements sobre els materials, les tècniques i els mètodes artístics, tre-

ballem sobre projectes, utilitzant els «mapes-collage conceptuals», un nou mètode per fer mapes conceptuals (per a més informació, contacteu amb l'autora). Per exemple, els estudiants són capaços de realitzar un mapa conceptual de les idees i imatges del grup amb el qual tenen intenció de treballar, i troben noves maneres i mètodes per utilitzar les seves habilitats artístiques. El 2002, aquest mètode va dur dos estudiants de la nostra universitat, Mette Mørck Christensen i Jane Jenny Shested, a inventar el Ramatisering (en danès, rama ve del grec i significa veure). Aquest mètode implica fer visibles els pensaments i les idees dels infants quan comuniquen fets de la seva quotidianitat.

Un d'aquests projectes de Ramatisering incrementava el nivell d'interacció i diàleg entre els pedagogs i els infants d'origen immigrant. El projecte donava als infants una major consciència del seu potencial per al desenvolupament personal i de les possibilitats de canvi social. Els participants en el projecte feien petites figures on es visualitzava el que volien explicar.

Un infant va fer una figureta per mostrar com es sentia. Es va representar com una figura vermella en el centre, atrapat entre els seus amics (les figures enfadades), la família (al fons) i el pedagog que, segons el nen, «esquiava» constantment els temes.

Les figures donen seguretat als infants a l'hora de parlar i estimulen el llenguatge. Possibiliten que es verbalitzin fins i tot experiències difícils, un paper que han tingut les arts al llarg dels segles.

Ida Berendsen és professora d'activitats d'Artesania i Tallers al *Københavns Pædagogseminarium*.
ibe@kbhps.dk

Música a Palestina

Muna Khleifi

Fins i tot en les condicions més adverses, les arts poden representar una contribució important per a la infància

I. El Centre Qattan per a la Infància (QCC), a Gaza

El QCC va ser creat per una fundació privada; ofereix una biblioteca amb 95.000 llibres de literatura infantil i sobre temes d'infància per a pares i professionals i moltes activitats gratuïtes. Quan es va obrir al públic, el 2005, vam organitzar un concert de música; i per primera vegada a la història de Gaza, estava adreçat als infants. Cap dels músics era àrab, i van tocar música clàssica de Mozart i Beethoven.

No és una música habitual a Gaza, i és molt diferent de les cançons egípcies o de la mateixa Palestina, populars entre els habitants de Gaza. Com que l'educació musical és pràcticament inexistent als sistemes escolars, l'equip del centre no estava segur sobre la reacció dels infants. Havien de seure i escoltar, i no estan acostumats a aquesta mena de disciplina.

Hi van assistir dos-cents infants, que van arribar molt abans de l'actuació perquè estaven impacients. No ens ho podíem creure. La majoria no havien assistit mai a un concert de música en viu, però van estar molt callats quan un dels músics els va explicar cada un dels instruments, van escoltar amb atenció i van tenir una resposta fantàstica a la música..

L'any passat, el QCC va triar la música i les arts com a temes per a les activitats d'estiu. Vam oferir un seguit d'activitats diferents i els infants i les seves famílies van mostrar-se molt interessats; van assistir-hi més d'11.000 infants cada mes. Hanan, una mare de tres infants entre nou i dotze anys, va participar en un curs que es titulava «Cantem»: «Em van sorprendre enormement les habilitats musicals i la informació que tenien els meus fills, i l'entusiasme que mostraven per la música».

Per desgràcia, la situació actual de Gaza és indescriptible. El setge ha fet que les famílies no tinguin cobertes les necessitats bàsiques vitals i que no puguin viatjar fora de Gaza. Tota la població està amenaçada per les incursions i la pèrdua d'electricitat, com a càstig col·lectiu. Fins i tot en aquestes circumstàncies, els habitants de Gaza encara somien en una vida normal, en un futur millor per als seus infants. Moltes persones somien encara en tenir una escola de música a Gaza, perquè la música és una manera de construir la pau; o, almenys, en aquest punt, la pau interior per als palestins.

Quan entro al centre cada dia, veig centenars d'infants llegint, cantant, aprenent coses meravelloses: tecnologia de la informació, música, arts. Sé que ens espera un futur millor. Ho sento al fons del cor. I sé que el QCC i altres centres culturals similars són l'única font de què disposem per a aquest futur.

Reem Jabr és el director del Centre Qattan per a la Infància.
www.qattanfoundation.org

II. Els Projectes Ramallah: l'educació musical a Palestina i l'Orient Mitjà

Daniel Barenboim i Edward Said, dos artistes i intel·lectuals, un israelià i l'altre palestí, compartien la creença que havien de contribuir al desenvolupament musical de Palestina. La Fundació Barenboim-Said va iniciar un programa d'educació musical a Cisjordània, amb l'objectiu de promoure i desenvolupar una estructura sostenible per a l'educació musical, establir una Orquestra Jove Palestina, i contribuir a l'expansió d'activitats musicals i artístiques a la zona.

El projecte no se centra únicament en el desenvolupament de tècniques musicals. A través de classes individuals i de grups reduïts, els mestres volen treballar la concentració i les habilitats motrius dels infants. Durant les activitats corals i d'orquestra, es fa especial atenció al treball de grup i als debats oberts. Les classes de cant enforteixen les habilitats lingüístiques dels infants. S'organitzen regularment concerts de música de cambra, tallers anuals de música i orquestra, i projectes d'intercanvi amb joves músics europeus, a més de col·laboracions amb acadèmies de música estrangeres.

El 2006, la Fundació Barenboim-Said va obrir un Centre de Música a Ramallah. Aquí els professors donen classes d'instrument individuals i en grup a un

centenar d'infants de Ramallah. La Fundació ha iniciat diversos cors als pobles propers a Ramallah, on s'ensenya uns 250 infants, a més d'ensenyar cant en el camp de refugiats de Balata, prop de Nablus. S'ofereixen programes de formació de professors centrats en l'educació musical. En els tallers de Nablus i Ramallah de 2006 hi van participar mestres de parvulari palestins. S'ajuda a joves músics de la zona perquè estudiïn a l'estranger amb l'esperança que després tornin per aportar la seva experiència i contribuir així al desenvolupament de la vida musical i cultural de Palestina.

Des de 2005, la Fundació Barenboim-Said dirigeix tallers de música de cambra i orquestral a Ramallah i Nazareth. Dues vegades l'any, els Joves Músics Àrabs de Galilea i els Joves Músics Àrabs de Palestina es reuneixen per assajar i actuar junts. Aquests tallers construeixen ponts que permeten que els joves palestins d'ambdós costats es coneguin i treballin plegats.

Muna Khleifi és coordinadora de la Fundació Barenboim-Said, Ramallah www.barenboim-said.org.

La West-Eastern Divan Orchestra

La West-Eastern Divan Orchestra (Orquestra Divan Est-Oest) és un dels projectes de la Fundació Barenboim-Said. Establerta el 1999, l'orquestra reuneix joves músics d'Israel, Palestina i altres països de l'Orient Mitjà. L'orquestra, que actualment rep el suport de la Junta d'Andalusia, es troba cada estiu a Sevilla, on els joves artistes desenvolupen les seves habilitats musicals en un entorn de pau. Després, cada any inicia una gira internacional de concerts; el 2005 va actuar a l'Orient Mitjà per primera vegada amb un concert a Ramallah. A través d'aquesta experiència de compartir la música, l'orquestra promou el diàleg entre les diferents cultures de l'Orient Mitjà. Aquest projecte ha demostrat que la música és una via útil per enderrocar unes barreres que es consideraven insuperables.

III. Entrevista amb Ramzi Abu Redwan

Ramzi Abu Redwan va passar la seva infantesa al camp de refugiats Al-Amari, abans d'estudiar música a França. El seu somni –establir escoles de música per als infants palestins, especialment els que viuen en camps de refugiats– s'ha fet realitat. L'organització sense afany de lucre Al Kamandjati treballa als camps de refugiats de Cisjordània, la Franja de Gaza i el sud del Líban.

Quan i com va arribar la música a la teva vida?

Quan tenia 17 anys, una amiga meva, la Sra. Soreida Sabbagh, em va animar perquè assistís a un taller de música organitzat per un professor de música palestí, Mohamad Fadel, en col·laboració amb el Centre d'Art Popular. Va ser el meu primer contacte amb la música i em va agradar molt, sobretot la viola, que és el que toco.

I com ha evolucionat des d'aleshores el teu interès per la música?

Després del taller, em vaig matricular al Conservatori Nacional de Música Edward-Said i vaig començar a aprendre a tocar la viola. Poc a poc em va anar agradant, i ara és part de la meua vida. Vaig descobrir com la música pot canalitzar l'energia d'un infant, d'una manera molt positiva, potenciant la seva concentració, el seu treball i la seva creativitat.

La música va entrar en la meua vida quan era un infant i vaig connectar-hi la meua feina i les meves altres activitats. Ho vaig fer perquè vaig sentir com la música influïa en la meua vida i volia intentar desenvolupar aquest aspecte, no només per a mi, sinó també per als altres infants que han viscut una infantesa com la meua.

En què consisteix avui la teua feina?

Avui, sóc principalment músic. Vaig crear un grup, Dalouna, que fa gires per tot el món. També participo com a músic

en diferents projectes, com l'enregistrament de música clàssica, i la interpretació en orquestres.

Què penses que la música i altres arts poden oferir als infants?

La música, així com qualsevol altre art, pot possibilitar que qualsevol infant que visqui sota l'ocupació experimenti la seva humanitat. És una manera de desenvolupar la pròpia creativitat, imaginació i moltes altres habilitats. La música és també una via perquè aquests infants adquireixin confiança en ells mateixos, perquè desenvolupin i enforteixin la seva personalitat. La música, així com les altres arts, constitueix una manera de preservar la pròpia identitat, en una situació d'ocupació on es fa tot per anul·lar-la.

InfànciaaEuropa

Edició i administració:

Associació de Mestres Rosa Sensat
Av. de les Drassanes, 3 - 08001 Barcelona.
Tel: (34) 93 481 73 73
Fax: (34) 93 301 75 50
redaccio@revistainfancia.org
www.revistainfancia.org

Subscripció:

Tel: (34) 93 481 73 79 - www.revistainfancia.org

Projecte gràfic i disseny de coberta: Enric Satué

Impremta:

IMGESA, Alarcón, 138-144
08930 Sant Adrià de Besòs (Barcelona)

ISSN: 1578-4886

Dipòsit legal: B-37750-2001

Distribució a llibreries:

Prólogo, SA
Mascaró, 35 baixos. 08032 Barcelona
Tel: 670 59 71 31

Amb la col·laboració de la Fundació Bernard van Leer

Tots els drets reservats. Aquesta publicació no pot ser reproduïda, sencera o en part, ni enregistrada o transmesa per un sistema de recuperació d'informació, de cap manera ni per cap mitjà, mecànic, fotoquímic, electrònic, magnètic, electroòptic, per fotocòpia o qualsevol altre, sense el permís previ per escrit de l'editorial

Subscripció a InfànciaaEuropa

Cognoms: _____
Nom: _____
Adreça: _____
Codi postal: _____
Població: _____
Província: _____
Telèfon: _____
Correu electrònic: _____
NIF: _____

Se subscriu a INFÀNCIA A EUROPA (2 números l'any)
Preu subscripció per al 2008 (IVA inclòs): 10,50 euros

Preu d'aquest (IVA inclòs): 5,80 euros

Pagament: Per xec nominatiu, a favor de l'AM Rosa Sensat
Per domiciliació bancària

Butlleta de domiciliació bancària

Cognoms, nom del titular

Entitat Oficina DC Compte/llibreta

Firma del titular

Envieu-ho a: INFÀNCIA, av. de les Drassanes, 3, 08001 Barcelona
Subscripció per Internet: www.revistainfancia.org

infànciaeu-ro-pa

És una publicació conjunta d'una xarxa de revistes de set països europeus que se centra en els serveis i el treball amb els infants d'entre 0 i 10 anys i les seves famílies. Tot i que la majoria d'articles provindran dels països participants, **Infància a Eu-ro-pa** és oberta a qualsevol aportació d'arreu d'Europa.

Els objectius d'**Infància a Eu-ro-pa** són:

- Proporcionar un fòrum per a l'intercanvi d'idees, pràctiques i informació.
- Explorar la relació entre teoria i pràctica.
- Contribuir al desenvolupament de polítiques i pràctiques en l'àmbit europeu, nacional, regional i local.
- Celebrar la diversitat i la complexitat.
- Reconèixer la contribució del passat en el present.
- Aprofundir el coneixement de la infància a Europa, passada, present i futura.

Bambini in Europa, en italià:

Bambini - bambini@edizionijunior.it

Viale dell'Industria

24052 Azzano San Paolo, Bergamo, Italia

Tel.: +39 035 534 123

Fax: +39 035 534 143

Barn i Europa, en suec:

Tidningen Förskolan - forskolan@lararforbundet.se

Läraryöbundet, Box 12239, 102 26 Stockholm

Tel.: +46 (0)8 7376568

Fax: +46 (0)8 7376500

Børn i Europa, en danès:

Børn & Unge - boernieuropa@bupl.dk

BUPL, Blegdamsvej 124

2100 Copenhagen, Dinamarca

Tel.: +45 354 65000

Fax: +45 354 65039

Children in Europe, en anglès:

Children in Scotland - info@childreninscotland.org.uk

Princes House

5 Shandwick Place

Edinburgh, EH 2 4RG Escòcia

Tel.: +44 131 228 8484

Fax: +44 131 228 8585

Dzieci w Europie, en polac:

Fundacja Rozwoju Dzieci, im. Jana Amosa Komenskiego

frd@frd.org.pl

Flory 1/8, 00-586 Warszawa, Polònia

Tel.: +48 22 881 1580

Fax: +48 22 849 3041

Enfants d'Europe, en francès:

A Bèlgica:

Observatoire de l'Enfant - observatoire@grandir Bruxelles.be

Rue des Palais, 42

1030 Bruxelles

Tel.: +32 028 008 358

Fax: +32 028 000 001

A França:

Les Amis du Furet - lefuret@noos.fr

6, quai de Paris . 67000 Strasbourg,

Tel.: +33 038 821 9662

Fax: +33 038 822 6837

Infància a Europa, en català:

Infància, educar de 0 a 6 anys

redaccio@revistainfancia.org

Infancia en Europa, en castellà:

Infancia, educar de 0 a 6 años

redaccion@revistainfancia.org

Associació de Mestres Rosa Sensat

Av. Drassanes, 3

08001 Barcelona, Espanya

Tel.: +34 934 817 373

Fax: +34 933 017 550

Infância na Europa, en portuguès:

APEI - apei@mail.telepac.pt

Bairro da Liberdade, Lote 9, Loja 14, Piso 0

1070-023 Lisboa, Portugal

Tel.: +351 213 827 619

Fax: +351 213 827 621

Kinder in Europa, en alemany:

Betrifft Kinder - evagruerber@verlagdasnetz.de

Wilhelm-Kuhr-Str. 64

13187 Berlín, Alemanya

Tel.: +49 30 48 09 65 36

Fax: +49 30 481 56 86

Distribució a Àustria: www.unserekinder.at

Kinderen in Europa, en holandès:

SWP - swp@swpbook.com

Postbus 257

1000 Amsterdam, Holanda

Als Països Baixos:

Tel.: +31 203 307 200

Fax: +31 0203 308 040

A Bèlgica:

VBJK - info@vbjk.be

Raas Van Gaverestraat 67 a

B-9000 Gent, Bèlgica

Tel.: +32 923 247 35

Fax: +32 923 247 50